Laura Varajärvi

Lapsikaappaukset kansainvälisten sopimusten näkökulmasta

Johtamisen akateeminen yksikkö
Hallintotieteiden maisteri
Pro gradu -tutkielma
Julkisoikeus

Vaasa 2023

VAASAN YLIOPISTO
Johtamisen akateeminen yksikkö
Tekijä: Laura Varajärvi
Tutkielman nimi: Lapsikaappaukset kansainvälisten sopimusten näkökulmasta
Tutkinto: Hallintotieteiden maisteri
Oppiaine: Julkisoikeus
Työn ohjaaja: Niina Mäntylä
Valmistumisvuosi: 2023 **Sivumäärä:** 79

TIIVISTELMÄ: Tässä tutkielmassa tutkin kansainvälisiä lapsikaappauksia, jotka tapahtuvat Suomesta ulkomaille tai ulkomailta Suomeen. Myös perhesuhteet kansainvälistyvät jatkuvasti yhä enemmän ja ihmiset liikkuvat, työskentelevät, perustavat perheen ja niin edelleen eri valtioiden rajojen ylitse. Kun perheen eri jäsenet tulevat eri kulttuuriympäristöistä, voi perhesuhteetkin joutua törmäyskurssille. Riidat kumppaneiden välillä voivat pahimmillaan äityä hyvin pahaksi ja lapset voivat tällöin joutua riidan pelinappuloiksi. Lapsikaappauksen taustalla saattaa myös olla lapsista käytävä huoltoriita.

Tutkielmassa keskiössä ovat kansainvälisiä lapsikaappauksia sääntelevät kansainväliset sopimukset, joista keskeisin on Haagin lapsikaappaussopimus. Lisäksi Suomesta puhuttaessa ei voi sivuuttaa Euroopan unionin roolia, joten tutkielmassa on esillä myös Bryssel IIa -asetus. Suomen ollessa yksi Pohjoismaista, on myös Pohjoismaiden väliset suhteet tutkielmassa kuvattuna. Tutkielmassa tutkitaankin näiden kansainvälisten sopimusten velvoittavuutta ja toimivuutta lapsikaappaustilanteissa.

Lapsen etu, huoltajuus ja asuinpaikka ovat keskeisiä käsitteitä lapsikaappauksissa. Esimerkiksi lapsen asuinpaikka voi määritellä sen, onko kyseessä lapsikaappaus laisinkaan. Käsitteiden merkityksellisyyden vuoksi näitä kolmea käsitettä on avattu tässä tutkielmassa. Myös ordre public -periaatetta eli ehdottomuusperiaatetta on käyty tutkielmassa läpi.

Tutkielmassa kuvataan myös eri suomalaisten viranomaisten roolia lapsikaappausta hoidettaessa. Tutkielmassa tutkitaan sitä, mitkä toimintakeinot ovat siinä tapauksessa kun lapsi on kaapattu valtioon, jota ei sääntele mikään kansainvälinen sopimus. Tutkielmaan on otettu paljon oikeustapauksia kuvaamaan lainsäädäntöä käytännössä sekä elävöittämään tekstiä. Lisäksi oikeuskäytäntö on merkittävä oikeuslähde lapsikaappauksia tutkittaessa. Tutkielmassa on perehdytty viranomaisen toimintaan lapsikaappaustilanteessa sekä lapsikaappauksen tekijän rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lisäksi on pohdittu sitä, millä tavoin lapsikaappauksia voisi ennaltaehkäistä.

Tärkeintä kansainvälistä sopimusta, eli Haagin lapsikaappaussopimusta voisi kuvailla menestystarinaksi, sillä se on täyttänyt tehtävänsä kaiken kaikkiaan hyvin. Kuitenkin havaitsin muutamia parannuskohtia, jotta sopimus voisi toimia vieläkin paremmin ja esimerkiksi tarjota viranomaisille tehokkaampia keinoja sekä ennaltaehkäistä lapsikaappauksia että toimia kaappaustilanteessa. Lisäksi johtopäätöksissä on useita avoimeksi jääneitä kysymyksiä, jotka osoittavat jatkotutkimuksen tarpeen. Esimerkiksi tutkimusta voisi tehdä siitä näkökulmasta, miten viranomaistoimintaa voisi kaappaustilanteessa tehostaa tai siitä näkökulmasta, millä tavoin kaappaus vaikuttaa kaappauksen kohteena olleeseen lapseen.

AVAINSANAT: huoltajuuskiista, lapsikaappaus, lapsen huolto, Haagin lapsikaappaussopimus, Bryssel IIa -asetus, lapsen etu, viranomaisen toiminta

Sisällys

1. Johdanto 4

1.1. Tutkimuksen tausta 4

1.2. Metodi ja lähteet 10

1.3. Ongelma ja rakenne 11

2. Kansainväliset lapsikaappaukset 13

2.1. Määritelmä 13

2.2. Huoltajuus ja asuinpaikka 15

2.3. Lapsen etu 24

3. Kansainväliset sopimukset 28

3.1. Velvoittavat kansainväliset sopimukset 28

3.1.1. Haagin lapsikaappaussopimus 30

3.1.2. Bryssel IIa -asetus 37

3.1.3. Pohjoismaat 42

3.2. Lapsikaappauksen käsittely 43

3.3. Maat, joihin kansainväliset sopimukset eivät päde 51

4. Viranomaisen toiminta lapsikaappaustilanteessa 54

4.1. Lapsikaappauksen ennaltaehkäisy 54

4.2. Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa 60

4.3. Ordre Public -periaate 65

5. Johtopäätökset 67

Lähteet 74

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta

Lapsen huoltoa koskevat oikeudet sisältävät oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia lasta koskevista asioista, esimerkiksi päättää hänen asuinpaikastaan[1]. Lapsen huolto määräytyy lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, lapsen huoltolaki) mukaan Suomessa kolmella mahdollisella tavalla: suoraan lain nojalla, vanhempien välisen sosiaalitoimen vahvistaman sopimuksen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Kysymys lapsen huollosta on keskeisessä roolissa, kun perheessä tapahtuu kansainvälinen lapsikaappaus. [2]

Perhesuhteet kansainvälistyvät koko ajan enemmän. Mitä enemmän ne kansainvälistyvät, sitä enemmän perheet myös rikkoutuvat ja riitaantuvat. [3] Monikulttuurisissa liitoissa eronneisuus on yleisempää kuin koko väestössä keskimäärin [4]. Monikulttuurinen liitto sekä niiden kasvava määrä tarjoaa oivan kasvualustan valtioiden rajat ylittäville lapsikaappauksille. Elämän rakentaminen kahden, mahdollisesti hyvinkin toisistaan erilaisen, kulttuurin välille voi luoda useita arjen haasteita ja tilanne vaatiikin sopeutumista molemmilta puolisoilta. Tilanteessa

---

[1] Oikeus, 2021.

[2] Yksi eniten Suomessa puhuttaneista lapsikaappaustilanteista on ollut vuonna 2008, kun vironvenäläinen äiti Rimma Salonen kuljetti lapsensa Venäjälle, eikä palauttanut lasta Suomeen. Lapsen isän, Paavo Salosen ja Rimma Salosen välillä oli alkanut huoltajuuskiista jo vuonna 2006. Paavo Salonen teki asiasta rikosilmoituksen ja rikosilmoituksen avulla hän sai pojalleen yksinhuoltajuuden, jonka avulla hän alkoi hankkimaan poikansa takaisin Suomeen. He eivät kuitenkaan päässeet takaisin rajan yli Suomeen, vaan isä ja poika käännytettiin rajalla takaisin Venäjälle. Tapauksesta neuvoteltiin ulkoministereitä myöten, mutta tilanne pitkittyi. Lopulta Pietarin pääkonsulaatin erityisasiantuntija Simo Pietiläinen teki oman ratkaisunsa ja salakuljetti isän ja pojan autossaan Suomeen keväällä 2009. Pojan salakuljetus auton peräkontissa herätti Venäjällä närää ja Suomi sai Venäjältä asiasta huomautuksen. Huoltajuudesta riideltiin aina korkeinta oikeutta myöten ja riita saatiin lopulta päätökseen vuonna 2012. Isälle myönnettiin yksinhuoltajuus ja poika käy tapaamassa äitiään viikoittain. Isä ei saanut tapauksen suhteen rikosoikeudellista tuomiota, mutta äidille tuomittiin pojan salakuljetuksesta 1,5 vuotta ehdollista vankeutta. (Yle, 2015).

[3] Mikkola, 2012, s. 105.

[4] Mikkola, 2013, s. 184.

yleensä toisen puolison on muutettava maahanmuuttajana toiseen, kenties hänelle itselleen hyvinkin vieraaseen valtioon, jossa myös ympäristön paineet ja sopeutuminen vie aikaa tottua uuteen tilanteeseen. Suhde voi siten jo alkaakin mahdollisesti kestämättömällä pohjalla. Usein lapsikaappauksen taustalla onkin riitaisa avioero ja siihen liittyvät lapsen tai lasten huoltajuus- ja tapaamisriidat. [5]

Lapsikaappaus tarkoittaa lyhyesti määriteltynä tilannetta, jossa toinen vanhempi ilman toisen vanhemman suostumusta tai oikeuden lupaa vie yhteisen alle 16-vuotiaan lapsen toiseen maahan tai jättää lapsen palauttamatta[6]. Näissä tilanteissa vanhempi saattaa käyttää ulkomaille muuttoa lapsen kanssa vallankäytön välineenä toista vanhempaa kohtaan. Mikäli toinen huoltajista on antanut suostumuksensa tai on nimenomaisesti tai hiljaisesti hyväksynyt menettelyn, ei kyseessä ole tällöin lapsikaappaus[7].

Olennaista lapsikaappauksissa on mainita henkilöiden epäluottamus kansainvälistä oikeusjärjestelmää kohtaan sekä pelko siitä, että tuomioistuimet suosisivat sen oman maan kansalaisia. Edellä mainitut syyt voivat olla jopa motiiveja lapsikaappaukselle. Kaappaava vanhempi voi myös ajatella saavansa itselleen etua viemällä lapsen omaan kotivaltioonsa, jossa esimerkiksi oikeusprosessi niin mahdollisen kaappauskäsittelyn, kuin ennen kaikkea huoltoprosessin osalta, olisi helpommin ymmärrettävissä ja täten kaappaavalla vanhemmalla olisi paremmat mahdollisuudet voittaa. Kaappauksen tekemällä vanhempi voi myös ajatella pelaavansa aikaa itselleen ja näin vakiinnuttamalla lapsen kotimaahansa. [8]

> Kaappaava vanhempi on voinut suunnitella kaappausta jo pitkään ja kaappaus voikin tapahtua hyvin järjestelmällisesti. Vuonna 2012 lasten isä kaappasi kaksi lasta, 9- ja 7-vuotiaat, Afrikkaan. Lasten äiti oli huomannut tapahtuneen ja meni poliisiasemalle, mutta hänelle todettiin, ettei mitään voi tehdä, sillä tapaaminen on vielä sovitussa aikarajassa. Lasten isä oli teettänyt lapsille afrikkalaiset passit

[5] Aarni ym., 2018, s.7–8.
[6] Hirvelä, 2021, s.172.
[7] Hakalehto, 2018, s.203.
[8] Helin, 2020, s.567–568.

> ja sitä myöten lapsilla oli myös uudet nimet. Isälle erityisesti uskonto oli ollut merkittävä tekijä lasten kasvatuksessa ja hän halusi uskontoa suurempaan rooliin lasten kasvatuksessa. Lasten äiti teki tapauksesta välittömästi rikosilmoituksen ja lapsista tehtiin kansainvälinen katoamisilmoitus. Äiti oli tuonut kaappausuhan ilmi jo aiemmin huoltajuusriidan yhteydessä oikeudenkäynnissä ja uhka oli otettu todesta. Isän ja lasten väliset tapaamiset rajattiin tapahtumaan ainoastaan Suomessa. Maa, johon lapset oli kaapattu, kuului Haagin lapsikaappaussopimukseen, ja lasten äiti sai selville omien henkilökohtaisten verkostojen kautta lasten olinpaikan ja äiti haki lapset Suomeen. Lapset ehtivät olla kaapattuina reilun vuoden ajan. Lasten isää ei saatu tuomittua Suomessa, koska häntä ei saatu poliisin kuulusteluihin. Kotimaassaan Afrikassa isä sai noin kolmen kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen. [9]

Kansainvälisten perhesuhteiden ja sitä myöten kansainvälisten lapsikaappausten yleistymisen vuoksi on ollut tärkeää saada valtioita sitovia kansainvälisiä sopimuksia. Kansainvälinen yleissopimus lapsikaappauksista on Haagin lapsikaappaussopimus (1980). Suomi on kuulunut kyseiseen sopimukseen vuodesta 1994 alkaen (sopS 57/1994) ja Suomessa oikeusministeriö toimii sopimuksen mukaisena keskusviranomaisena[10]. Vuonna 1994 Suomea sitovaksi tuli myös Luxemburgin sopimus, joka on eurooppalainen yleissopimus lapsen huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (sopS 56/1994). [11] Suomen kuuluessa Euroopan unioniin, tulee myös mainita Bryssel IIa -asetus[12].

Haagin lapsikaappaussopimus on Suomessa sisällytetty lapsen huoltolakiin. Lapsen palauttamispäätöksen täytäntöönpanosta säädetään puolestaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (619/1996, täytäntöönpanolaki).[13] Muita keskeisiä lapsen huoltoa koskevia lakeja ovat esimerkiksi isyyslaki (11/2015), lastensuojelulaki (417/2007) sekä avioliitossa olevien puolisoita koskeva avioliittolaki (234/1929). Keskeistä on ottaa huomioon,

---

[9] Yle, 2017.
[10] THL, 2021.
[11] Mikkola, 2012, s. 105.
[12] Neuvoston asetus (EY) N:o 2201:2003, annettu 27.11.2003, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347:2000 kumoamisesta.
[13] Mikkola, 2012, s. 105.

ettei Suomessa minkään lapsen huoltoa sääntelevän lain mukaan esimerkiksi kunta voi olla lapsen huoltaja. Tietyn poikkeuksen tähän tekee tilanne, jossa lapsi on otettu huostaan ja tällöin lastensuojelulain 45 §:n nojalla päätösvalta lapsen asuinpaikasta siirtyy sosiaalitoimelle, nykyiselle hyvinvointialueelle. Hyvinvointialueelle lukeutuu tällöin myös oikeus vaatia lapsen palauttamista, mikäli lapsi on viety ulkomaille ilman kyseisen sosiaaliviranomaisen lupaa[14].

Edellä on selostettu kansainvälisiä lapsikaappauksia koskeva sääntely Suomessa pähkinänkuoressa. Lapsikaappauksista puhuttaessa keskeisessä roolissa ovat aina ihmisoikeudet ja ne täydentävätkin alan sääntelyä. Myös esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö aiheesta on merkittävässä roolissa ja luo ääriviivoja kansainvälisten sopimusten soveltamiselle. Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) on keskeinen sopimus kansainvälisissä lapsikaappauksissa. On otettava huomioon myös YK:n (Yhdistyneet Kansakunnat) lasten oikeuksien sopimus, jonka myötä myös Suomen lainsäädännössä on alettu painottamaan lasten oikeuksia.

Kaappaustilanteessa lapsi pyritään nopealla aikataululla palauttamaan asuinpaikkavaltioonsa, jossa ratkaistaan lapsen huoltoa koskevat kysymykset[15]. Siten lapsikaappaustilanteessa ensimmäiseksi tulee selvittää, minkä valtion tuomioistuin tai muu viranomainen on valtioiden rajat ylittävässä kaappaustilanteessa toimivaltainen. Samalla selvitettäväksi tulee, minkä valtion oikeutta asiassa sovelletaan ja millaisia oikeusvaikutuksia toisessa valtiossa annettu ratkaisu saa toisessa valtiossa.[16] Asuinpaikan käsite on keskeinen, mutta sen tarkkaa sisältöä ei ole määritelty Suomen lainsäädännössä, kansainvälisissä sopimuksissa eikä EU-lainsäädännössä[17]. [18]

---

[14] Oikeusministeriö, 2021, s. 4.
[15] Oikeus, 2021.
[16] Mikkola, 2013, s. 183.
[17] Oikeus, 2021.
[18] Asuinpaikka on käsitteenä haasteellinen. Asuinpaikasta käsitteenä sekä sen tulkinnan vaikeudesta lisää kappaleessa 2.2.

Kun lapsikaappaus tapahtuu, voi tilanteen selvittäminen viedä viranomaisilta huomattavasti aikaa sekä resursseja. Prosessi pitkittyy entisestään, mikäli tilanteessa joudutaan perehtymään myös vieraan valtion oikeuteen[19]. Useimmiten kuitenkin toinen vanhempi on ollut huolestunut kaappauksen uhasta jo ennen tapahtunutta kaappausta. Vanhemmat ovatkin kritisoineet sitä, että viranomaiset eivät ole ottaneet heidän kokemaansa kaappausuhkaa todesta.[20]

Lapsia kaapattiin Suomesta yhteensä 386 vuosina 2010–2019. Suomeen puolestaan kaapattiin 141 lasta samalla aikavälillä. Tänä aikavälillä siis yhteensä 527 lasta kaapattiin Suomesta ja Suomeen. Keskimäärin Suomesta kaapattiin 39 lasta vuodessa ja Suomeen kaapattiin 14 lasta vuodessa. [21] Vuonna 2020 Suomesta kaapattiin yhteensä 21 lasta ja Suomeen puolestaan 10 lasta. Tätä aiemmin Suomesta oli kaapattuna 20 lasta. Koronapandemian alkaminen hieman täten vähensi kaappauksia, sillä vuonna 2019 kaappaus kosketti yhteensä 67 lasta, kun vuonna 2020 lapsikaappaus kosketti 51 lasta. [22]

[19] Mikkola, 2013, s. 183.
[20] Aarni ja muut, 2008, s. 14–15.
[21] Kaapatut lapset ry, 2008–2019.
[22] Kaapatut lapset ry, 2020.

Kuvio 1. Lukuja kaappaustilastoista vuosina 2010–2019 Suomessa. (Kaapatut lapset ry.).

Missing Children Europe on koonnut vuoden 2021 raportissaan vuoden 2021 lapsikaappaustilastoa Euroopasta. Kaiken kaikkiaan heidän vihjelinjalleen oli ilmoitettu 1151 uutta tapausta, jotka koskivat vanhempien tekemää lapsikaappausta. Yleisin ikäjakauma kaapatuissa lapsissa oli 1–15 vuotta nuorin kaapattu lapsi oli alle 1-vuotias. Kaapattujen lasten sukupuolet jakautuivat melko tasaisesti. Kaappaajavanhempi oli useimmiten nainen (58 % tapauksista) ja suurimmassa osassa tapauksista kaappaukset tapahtuivat EU-maiden välillä. Jopa 37,5 % Missing Children Europen ylläpitämään vihjepuhelimeen vastanneista totesi, että COVID-19-pandemian vuoksi käyttöönotetut toimenpiteet johtivat kaappaustilanteiden lisääntymiseen, etenkin maissa, jossa pandemia vaikutti voimakkaasti, kuten esimerkiksi Espanja ja Italia. [23]

[23] Missing Children Europe, 2021.

Näen tutkimukselle olevan tarvetta, koska maailma kansainvälistyy jatkuvasti ja sitä myöten myös perhesuhteet kansainvälistyvät. Lisäksi, kuten edellä kävi ilmi, on sovellettavia kansainvälisiä sopimuksia useampi ja siten voi olla epäselvää, mikä sopimuksista tulee missäkin tilanteessa sovellettavaksi. Vielä erikseen on tunnistettava se tilanne, jossa minkäänlaista velvoittavaa kansainvälistä sopimusta ei ole, mutta lapsi olisi saatava palautettua takaisin kotivaltioonsa. Lisäksi on huomioitava, että lapsikaappaus on Suomessa rikosoikeudellisesti rangaistava teko rikoslain (39/1889) mukaan.

1.2. Metodi ja lähteet

Tämä tutkielma on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen. Lainopilla tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja systematisointia [24]. Tässä tutkielmassa hyödynnetään nimenomaisesti käytännöllistä lainoppia, sillä pyrin olemassa olevan oikeuden perusteella muodostamaan perusteltuja systematisointi-, tulkinta- ja punnintakannanottoja tästä aiheesta. Tiedonintressinä keskeisenä on se, mitä oikeus on juuri tästä kyseisestä aiheesta, eli kansainvälisistä lapsikaappauksista. [25] Käytännöllisestä lainopista voidaan myös käyttää termejä oikeusdogmatiikka tai tulkintajuridiikka[26].

Pyrin tässä tutkielmassa esittämään voimassa olevan oikeuden johdonmukaisena järjestelmänä eli systeeminä. Tämä systematisointi tapahtuu puolestaan teoreettisen lainopin tuottamilla yleisillä opeilla. Systematisoinnilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa säädösten ja säännösten välisten yhteyksien tutkimista ja ennen kaikkea niiden jäsentämistä. Tavoitteena on esittää lainsäädäntö tästä aiheesta johdonmukaisena järjestelmänä. [27]

---

[24] Määttä & Paso, 2022, s. 3.
[25] Kolehmainen, 2015, s.2.
[26] Määttä & Paso, 2022, s.4.
[27] Määttä & Paso, 2022, s. 4, 8.

Pyrin tutkielmassani argumentoimaan kannanottoni oikeudellisesti kestävällä tavalla ja täten luomaan tutkielmasta vakuuttavan. Tarkoituksena on luoda lainsoveltajille tulkintasuosituksia ja selventää lapsikaappauksiin liittyviä juridisia ongelmia. Kansainvälistä yksityisoikeutta pidetään yleisesti vaikeasti ymmärrettävänä oikeudenalana ja tämän vuoksi näen, että tutkimukselle on tarvetta [28].

Tutkimusaineisto koostuu lapsikaappauksiin sovellettavista kansainvälisistä sopimuksista, lainsäädännöstä, oikeustapauksista, kansainvälisten tuomioistuinten ohjeistuksista ja ratkaisuista. Myös aihepiirin kirjallisuudella, tilastoilla ja luvuilla on merkityksensä tutkielman kirjoittamistyössä. Aineistona on myös hallituksen esityksiä.

1.3. Ongelma ja rakenne

Lapsikaappaustilanteessa on useita oikeudellisesti mielenkiintoisia kysymyksiä. Tässä kyseisessä tutkimuksessa tutkitaan Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen tapahtuvia lapsikaappaustilanteita. Tutkimus tapahtuu oikeusdogmaattisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa tutkitaan lapsikaappaustilannetta velvoittavien kansainvälisten sopimusten näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenä on: miten kansainväliset sopimukset velvoittavat lapsikaappaustilanteessa, kun kaappaus tapahtuu Suomesta ulkomaille tai ulkomaille Suomesta? Entä miten toimitaan tilanteessa, kun tällaista kaappaukseen sovellettavaa kansainvälistä sopimusta ei ole? Analysoin sekä systematisoin aihepiirin oikeuskäytäntöä sekä Suomesta että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta. Lisäksi tutkimuksessa on käyty läpi sitä tilannetta,

[28] Karjalainen, 2018, s. 821.

mikäli kaappaustilanteen toisena osapuolena on valtio, joka ei ole minkään sovellettavan kansainvälisen sopimuksen osapuoli.

Lähestyn aihetta julkisoikeudellisesta näkökulmasta, korostaen kansainvälisten sopimusten roolia sekä merkitystä. Lapsikaappaukset ovat Suomessa rikosvastuun alainen teko rikoslain nojalla, minkä vuoksi myös sitä olen avannut tutkielmassani. Lisäksi viranomaisen rooli lapsikaappaustilanteessa sekä sen ennaltaehkäisemisessä on merkittävä, jonka vuoksi myös sitä olen tutkielmassani avannut. Aihetta on mahdollista tutkia esimerkiksi psykologisesta näkökulmasta, millä tavoin lapsikaappaus vaikuttaa sekä osapuolena olevaan lapseen että toiseen vanhempaan, mutta sen rajaan kokonaisuudessaan tutkimukseni ulkopuolelle. Rajaan ulkopuolelle myös vertailevan tutkimuksen, esimerkiksi eri Pohjoismaiden välillä, mutta tutkielmassa on kuitenkin käyty läpi Pohjoismaiden välillä sitovat sopimukset.

Tutkimus rakentuu viidestä pääluvusta sekä lähteistä. Johdannon jälkeen toisessa pääluvussa avataan kansainvälisiä lapsikaappauksia yleisellä tasolla ja määritellään kaappauksia tarkemmin. Toisessa pääluvussa perehdytään myös lapsen etuun, huoltajuuteen sekä asuinpaikkaan käsitteenä. Näistä jokainen käsite on keskeinen lapsikaappaustilanteen määrittelyssä. Kolmannessa pääluvussa syvennytään kansainvälisiin sopimuksiin, niiden soveltamiseen sekä myös siihen tilanteeseen, mikäli kansainväliset sopimukset eivät kaappaustilanteeseen päde. Kolmannesta pääluvusta löytyy tietoa myös palautusmenettelystä prosessina. Neljännessä pääluvussa pureudutaan viranomaisen toimintaan lapsikaappaustilanteessa, etenkin niiden ennaltaehkäisyyn ja mitä työkaluja kansainväliset sopimukset tarjoavat viranomaisille. Neljännestä luvusta löytyy myös ordre public -periaatteesta eli ehdottomuusperiaatteesta. Viidennessä pääluvussa tiivistetään tutkimuksen johtopäätökset sekä pohditaan lapsikaappausten tulevaisuutta ja myös sitä, miten tämänhetkinen maailmantilanne mahdollisesti heijastuu lapsikaappauksiin.

2. KANSAINVÄLISET LAPSIKAAPPAUKSET

2.1. Määritelmä

Kansainvälinen lapsikaappaus on tilanne, jossa lapsi viedään luvattomasti toiseen valtioon tai jätetään luvattomasti palauttamatta takaisin toiseen valtioon esimerkiksi tapaamisen jälkeen [29] . Parisuhteet kansainvälistyvät ja niiden mahdollinen rikkoutuminen sekä siihen yhdistettynä riita lapsen huollosta tarjoavat kansainvälisille lapsikaappauksille erinomaiset lähtökohdat. Kun riitojen määrä ja siten kaappausten määrä on kasvanut, on tullut tarve kehittää näihin haastaviin kaappaustilanteisiin soveltuvia kansainvälisiä sopimuksia. [30]

Lapsikaappaukset ovat osa kansainvälistä yksityisoikeutta, jolla tarkoitetaan sitä, millä perusteella minkäkin valtion lakia sovelletaan tiettyyn yksityisoikeudelliseen oikeussuhteeseen. Kansainväliseen oikeuteen kuuluvat kansainväliset sopimukset, kuten Haagin lapsikaappaussopimus. Kansainvälinen sopimus on sen saatettua voimaan sopimusvaltiota velvoittava, jolla tarkoitetaan sitä, että sopimus tulisi ottaa huomioon kaikessa viranomaisten toiminnassa, lainsäätämisessä ja edelleen lainsoveltamisessa. Tuomioistuinten tulee tulkita kansallista lainsäädäntöä kansainvälisten sopimusten valossa. Sopimusvaltiot ovat myös kansainvälisoikeudellisesti vastuussa sopimuksenmukaisesta toiminnastaan. [31]

Lapsikaappauksen taustalla voi olla useita eri motiiveja. Kaappauksen tehnyt vanhempi saattaa herätellä toiveita siitä, että hänellä olisi omassa kotimaassaan paremmat mahdollisuudet saada lapsen huolto itselleen. Eron jälkeen lapsen huollosta tehty

---

[29] Helin, 2020, s. 567.
[30] Mikkola, 2012, s. 105.
[31] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 30–31.

ratkaisu voi tuntua epäoikeudenmukaiselta tai esimerkiksi sovittu tapaamisoikeus ei toteudukaan tarkoitetulla tavalla. Myös esimerkiksi kulttuuriset, uskonnolliset, poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset erot maiden välillä voivat olla kaappauksen syynä. [32]

Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan kaapatun lapsen palauttamismenettelyn käynnistämiseksi riittää, että huoltaja näyttää hänen huoltajan oikeuksiaan loukatun kaappauksella. Lapsikaappaustilanteen ratkaiseminen kokonaisvaltaisesti liittyy lapsen huoltoriitoja koskeviin kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiin. Nämä yksityisoikeuden säännökset muodostavat puolestaan oman kokonaisuutensa, eivätkä ne siten liity varsinaisesti lapsikaappauksen käsittelemiseen. [33] Kuitenkin näen lapsen huollon ja lapsikaappauksen välillä selkeän yhteyden, sillä on epätodennäköisempää, että joku, joka ei lapsen huoltaja ole, kokisi motiivin lapsikaappauksen toteuttamiselle. Tämän lisäksi on otettava huomioon, että lapsikaappaus on rikoslain nojalla rikosoikeudellisesti rangaistava teko, joten lapsikaappaukseen liittyy myös rikosoikeudellinen vastuu.

Suomesta kaapataan lapsia useisiin eri maihin, mutta myös Suomeen kaapataan useista eri maista. Suurin osa näistä kuitenkin kuuluu Haagin lapsikaappaussopimuksen piiriin, joka on palauttamismenettelyä huomattavasti helpottava seikka. Vuoden 2021 aikana Suomeen kaapattiin lapsia Belgiasta, Espanjasta, Norjasta, Ruotsista, Saksasta, Unkarista ja Virosta. Vuoden 2021 aikana päättyneistä lapsikaappaustapauksista 17 Suomesta kaapatun lapsen osalta kaappaus päättyi ilman oikeudenkäyntiä. Suurimmassa osassa tapauksista kyse oli siitä, että vanhempi veti hakemuksensa pois. [34]

---

[32] HE 169/2005 vp, s. 34.
[33] Malinen, S. & Mikkola, T., 2021, s. 242.
[34] Kaapatut lapset ry, 2021.

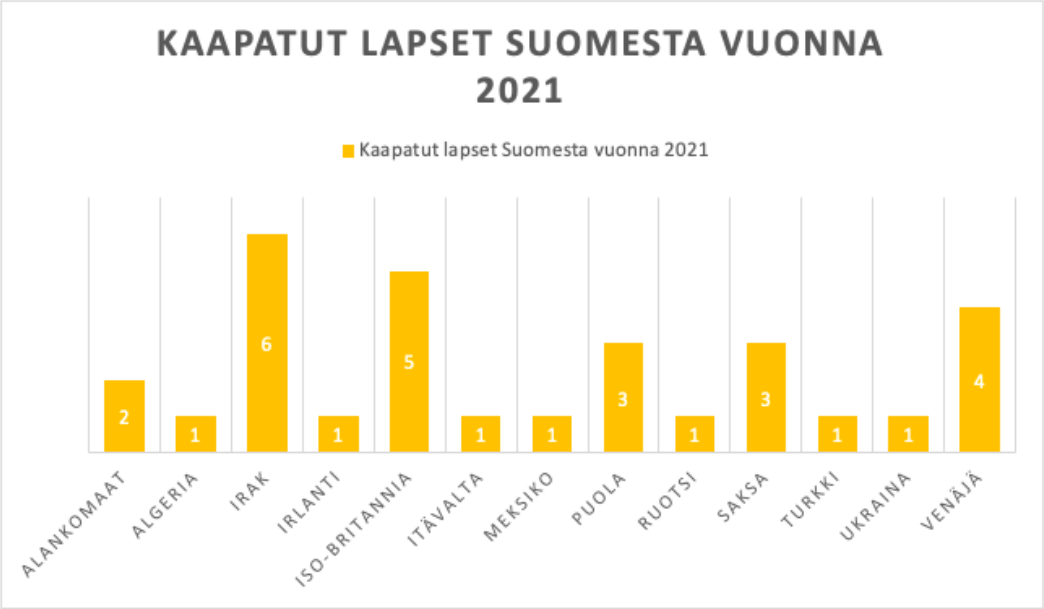

Kuvio 2. Maat, joihin kaapattiin Suomesta lapsia vuonna 2021. 23 lasta kaapattiin Haagin lapsikaappaussopimusvaltioon, muihin valtioihin kaapattiin seitsemän lasta (Algeria ja Irak). (Kaapatut lapset ry.)

2.2. Huoltajuus ja asuinpaikka

Lapsen huoltoa koskevia kansainvälisiä yksityisoikeudellisia säännöksiä on nykyisin runsaasti olemassa. Kansainvälisille säännöksille on kysyntää jatkuvasti kansainvälistyvässä maailmassa ja ilman näitä yhteisiä pelisääntöjä on vaarana keskenään varsin ristiriitaiset ratkaisut eri maissa.[35] Suomessa keskeisimmät lapsen huoltoa koskevat säännökset ovat lapsen huoltolaissa. Suomessa lapsen oikeudet kuitenkin lähtevät perustuslaista (731/1999) ja sen 6 §:n 3 momentista, jonka mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Lapsen huoltolain 1 §:n 1 momentin mukaan lapsen huollon tarkoituksena on taata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen

[35] Helin, 2020, s. 476.

ja hänen vanhempiensa välillä. Edelleen saman lain 1 §:n 2 momentin mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Erityisesti tuon 1 momentin merkitystä on korostettava, siltä osin, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa.

Edelleen lapsen huoltolain 4 §:n mukaan huoltajan tehtävänä on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi kuten 1 §:ssä säädetään. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista. Tässä on syytä alleviivata etenkin oikeutta päättää asuinpaikasta. Kuitenkin edelleen saman lain 5a §:n mukaan lapsen vanhemmalla on velvollisuus ilmoittaa toiselle vanhemmalle aikomuksestaan muuttaa asuinpaikkaansa, mikäli muutolla olisi vaikutusta lapsen huollon tai tapaamisoikeuden toteutumiseen.

Kansainvälisen lapsikaappauksen käsittelyn yhteydessä ei ratkaista huoltajien välisiä erimielisyyksiä esimerkiksi huollosta ja tapaamisoikeudesta. Nämä ratkaistaan mahdollisessa erillisessä oikeudenkäynnissä siinä maassa, mihin lapsi palautetaan.[36] Lapsen huollon tarkoitus on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Oikeudellisella sääntelyllä on haluttu viestittää, ettei huoltoa voi toteuttaa miten tahansa, vaan se on säänneltyä toimintaa ja sisältää tiettyjä velvollisuuksia. Lapselle myös kuuluu oikeus huoltoon, eli täten vanhemman vastuu huollosta vastaa lapsen oikeutta huoltoon. Lapsen oikeus huoltoon päättyy, kun hän täyttää 18-vuotta tai vaihtoehtoisesti menee naimisiin ennen sen täyttämistä. [37]

> EIT:in tapauksessa oli kyse Sveitsin kansalaisesta, joka meni naimisiin ja sai lapsen israelilaisen miehen kanssa. Äiti sai lapsen väliaikaisen huoltajuuden ja vanhempien oli päätettävä lapsen asioista yhdessä. Myöhemmin isän oikeutta tavata lastaan rajoitettiin uhkaavan käytöksen vuoksi. Äiti lähti ilman toisen huoltajan lupaa Sveitsiin Israelista ja tuomioistuin määräsi lapsen palautettavaksi Israeliin. Tuomioistuin vaati lapsen edun täysimittaista tutkimista osana lapsikaappausasiaa. Päätös ilmensi sitä, ettei EIT:ssa ole ymmärretty täysin lapsikaappaussopimuksen peruslähtökohtia. Kyseistä päätöstä ja sitä seuranneita

[36] Hakalehto, 2018, s. 202.
[37] Kangas, 2012, s. 9–10 (toim. Mikkola & Khazova).

päätöksiä (esim. Raban v. Romania 25437/08, 26.10.2010) on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa merkittävissä määrin. Tapaus kuvastaa automaattisen palauttamisen pääsäännön ongelmallisuutta perhe-elämän suojan näkökulmasta. On tärkeää huomata, että lapsikaappauspäätös on ainoastaan välivaihe rajat ylittävässä lapsen huoltoasiassa.[38]

Kaksi keskeistä käsitettä lapsikaappauksista puhuttaessa ovat vanhemmuus ja huoltajuus. Vanhemmuus on Suomessa ja laajemminkin Euroopassa ymmärretty biologiseksi ja sosiaaliseksi käsitteeksi, kun taas puolestaan huoltajuus on enemmän oikeudellinen käsite. Huoltajuus käsittää vanhempien ja mahdollisten muiden huoltajien suhdetta lapseen, lapsen huolenpitoon sekä kasvatukseen. Käsitteet voivat poiketa sekä muodoltaan että sisällöltään eri valtioissa, mutta Euroopan perheoikeudessa käsitteet ovat pitkälti yhteneväiset (jako huoltajuuteen ja vanhemmuuteen). Huoltajuuteen katsotaan lukeutuvan Euroopassa esimerkiksi lapsen välitön huolenpito sekä päätösvalta monista lapsen arkeen vaikuttavista asioista, kuten koulusta, uskonnosta ja kasvatuksesta. Henkilön oikeutta huoltajuuteen ei voi menettää, ellei sitä oteta henkilöltä pois tai vaihtoehtoisesti rajoitetaan joltakin osin. Mikäli vanhemmat eroavat, on Suomessa jaoteltu vanhemmuus yleensä lähihuoltajuudeksi ja etähuoltajuudeksi, riippuen siitä, kumman luona lapsi asuu. Lisäksi lapsen asuinpaikka vaikuttaa esimerkiksi lapsen elatukseen. [39]

Lapsikaappausuhka voi olla katsoakseni sinällään jo riittävä peruste sille, ettei vanhemmalle myönnetä lapsen lähihuoltajuutta. Tämä ei kuitenkaan ole kiveen hakattu, koska lapsen etua tulee tarkastella aina kokonaisuutena, ja esimerkiksi pienen lapsen kohdalla lapsen etu voi kärsiä enemmän toisesta huoltajasta erottamisesta, kuin mahdollisesta uhasta. Lisäksi voidaan erottaa vielä keskeisenä käsitteenä holhous, jonka käyttö on nykyisin Suomen lainsäädännössä jäänyt ja se on korvattu sittemmin edunvalvonnalla. Holhous kuvasi esimerkiksi Suomessa ja myös useissa muissa Euroopan

[38] EIT Neulinger ja Shuruk v. Switzerland, no. 41615/07, 6.7.2010.
[39] Mikkola & Khazova, 2012, s.1–2.

maissa vajaakykyisen lapsen ja hänen huoltajiensa välistä suhdetta. Käytännössä tällä tarkoitettiin etenkin huolehtimista lapsen varallisuudesta. [40]

On syytä erottaa oikeudellinen termi ”huoltajuus” arkikielisemmästä termistä ”vanhemmuus”. Välttämättä nimittäin molemmat lapsen vanhemmista eivät ole huoltajia tai vaihtoehtoisesti lapsen huoltajana voi olla sellainen henkilö, jota lapsi ei vaikkapa koe vanhemmakseen. Suomessa ei ole varsinaista lainsäädäntöä äitiydestä, sillä lapsen äitinä pidetään aina synnyttänyttä, eikä sen määrittely sinällään tuota vaikeuksia, mutta isyyttä määrittelee isyyslaki. [41] Isyyslain mukaan isyys voi perustua kolmeen eri vaihtoehtoon: joko isyysolettamaan, isyyden tunnustamiseen tai tuomioistuimen vahvistamaan päätökseen isyydestä. On kuitenkin huomioitava, että olipa lapsen isä sitten tunnustanut lapsen isyyden tai vaihtoehtoisesti tuomioistuin on päätöksellään vahvistanut isyyden, täytyy huollosta aina päättää vielä erikseen, eli pelkkä tunnustaminen tai vahvistaminen ei ole huollon osalta riittävä. Mikäli lapsella ei ole isyyttä vahvistettu lainkaan, on lapsella ainoastaan yksi huoltaja, lapsen äiti. [42]

Lisäksi lapselle on mahdollista hakea esimerkiksi oheishuoltajuutta varsinaisten huoltajien rinnalle, esimerkiksi lapsen isovanhemmat voivat näin tehdä, jos katsotaan, ettei varsinaiset huoltajat suoriudu tehtävästään. Myös esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen varsinaiset huoltajat ovat menehtyneet, voidaan lapselle määrätä huoltaja. Nämä molemmat edellä mainitut tilanteet ovat tuomioistuimen määräyksen alaisia, eli niistä ei sinällään voida vain sopia keskenään. [43] Lapsen isyys voidaan tuomioistuimen päätöksellä kumota isyyslain 7 luvun mukaisesti. Lapsen äitiyttä ei kuitenkaan ole mahdollista minkään lain nojalla kumota. Lapsi ei siis voi Suomessa käytännössä jäädä täysin ilman huoltajia.

---

[40] Mikkola & Khazova, 2012, s. 1–2.
[41] Kangas, 2012, s. 10–11 (toim. Mikkola & Khazova).
[42] Kangas, 2012, s. 12 (toim. Mikkola & Khazova).
[43] Kangas, 2012, s. 12–13 (toim. Mikkola & Khazova).

Haagin lapsikaappaussopimuksen 3. artiklan mukaan lapsen poisviennin tai palauttamatta jättämisen yhtenä kriteerinä luvattomuudelle on, että se loukkaa huoltoon liittyviä oikeuksia ja niitä on tosiasiallisesti myös käytetty. Jälleen tässä yhteydessä tulee huomioida huoltajalle kuuluva oikeus päättää lapsen asuinpaikasta. Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan oikeus lapsen huoltoon määräytyy sen valtion lain mukaisesti, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen poisvientiä tai palauttamatta jättämistä.

Suomessa harvemmin on kyse siitä, ettei lapsen palauttamista hakevalla vanhemmalla olisi huollollisia oikeuksia. Yleisempi tilanne on se, ettei toinen vanhemmista olisi näitä huollollisia oikeuksia käyttänyt, mutta nämä väitteet menestyvät harvoin, sillä lapsikaappaussopimus perustuu olettamaan siitä, että huollollisia oikeuksia on käytetty.

> Korkeimman oikeuden tapauksessa äiti oli muuttanut kolmen lapsensa kanssa Isosta-Britanniasta Suomeen vuonna 2011. Isä toimitti hakemuksen lasten palauttamiseksi Iso-Britanniaan noin vuoden kuluttua tapahtuneesta. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko isä hyväksynyt äidin menettelyn pitkällä aikavälillä tai oliko hän jopa suostunut siihen. Korkein oikeus katsoi, ettei isä ollut ennen muuttoa tai sen jälkeen hyväksynyt lasten poisviemistä missään vaiheessa, joten äiti oli syyllistynyt tapauksessa lapsikaappaukseen. [44]
>
> Helsingin hovioikeuden tapauksessa ruotsalainen tuomioistuin antoi äidille yksinhuoltajuuden lapsen luvattoman poisviennin jälkeen. Palauttamista Ruotsiin ei pidetty tarkoituksenmukaisena, vaikkakin alun perin lapsikaappauksen edellytykset olivat asiassa täyttyneet.[45]

Usein lapsikaappaustilanteissa vedotaan siihen seikkaan, että hakija on antanut suostumuksensa lapsen poisvientiin maasta tai vaihtoehtoisesti palauttamatta jättämiseen. Suostumuksella on olennainen merkitys, koska sen antamalla huoltoon oikeutettu luopuu oikeudestaan saada lapsi palautetuksi ja tämän lisäksi monista muista lasta koskevista oikeuksista. Suostumukselle annettava painoarvo on huomioitava sille

---

[44] KKO 2012:85.
[45] Helsingin HO 11.3.2013 t. 774.

asetettavia vaatimuksia pohdittaessa ja korkein oikeus on punninnut näitä yllä mainitussa tapauksessa[46]. Suostumukselta ei edellytetä määrämuotoa, mutta se on annettava selkeästi, yksiselitteisesti ja tietoisena sen oikeudellisista vaikutuksista. Suostumuksen antaneella vanhemmalla on oltava tilanteesta kaikki oikeat ja tarvittavat tiedot. Myös suostumuksen vaikutukset tulee sen antamisen yhteydessä käsitellä.[47]

> Vaikkakin suostumusta ja sen selkeyttä on pidettävä arvossa, on korkein oikeus antanut ennakkoratkaisun, jossa se katsoi hakijan toiminnan osoittaneen hänen hiljaisesti hyväksyneen lapsensa muuton Suomeen. Tapauksessa oli kyse tilanteessa, jossa lapsen äiti vaati lasta palautettavaksi Suomesta Belgiaan Haagin sopimuksen nojalla. Lapsen isä katsoi, että lapsen asuinpaikkana oli ollut jo useamman vuoden ajan Suomi, vaikka perhe oli asunut väliaikaisesti Belgiassa isän työkomennuksen vuoksi. Isän mukaan äiti oli hyväksynyt paluun Belgiasta Suomeen. Hovioikeus katsoi, että molemmat vanhemmat olivat mieltäneet oleskelun Belgiassa väliaikaiseksi, eikä Belgiassa olemista ollut syytä pitää pysyvänä. Lapsi ei myöskään ollut mitenkään integroitunut vahvasti Belgiaan. Hovioikeus hylkäsi lapsen äidin vaatimuksen palauttamisesta. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden lopputulosta. Eri mieltä olleiden jäsenten erimielisyys koski palauttamatta jättämisen luvattomuutta. Jäsenet katsoivat, että äidin toiminta tavaroiden pakkaamisesta ja myymisestä Belgiasta eivät osoita, että äiti olisi suostunut muuhun kuin lomamatkaan. Äiti oli myös lähettänyt isälle tekstiviestin, jossa hän oli ilmaissut suostumuksensa Suomen lomalle, muttei muuttamiselle. Eri mieltä olleet jäsenet katsoivat, että nämä seikat, hyväksynnän olennainen merkitys ja siltä sen vuoksi edellytetty yksiselitteisyys ei tullut tässä näytetyksi. Täten eri mieltä olleet jäsenet muuttivat hovioikeuden päätöstä ja määräsi lapsen palautettavaksi Belgiaan. [48]

Edelleen yllä mainitun (KKO 2012:85) tapauksen mukaan lapsikaappaustilanteessa on myös suojattava toista osapuolta ja myös lapsen luottamusta suostumukseen.

> Helsingin hovioikeus arvioi tapauksessaan sitä, missä määrin painoarvoa on annettava toisen osapuolen hyväksymiselle suostumukseen. Tapauksessa perhe asui Sveitsissä yhdessä ja äiti ja isä olivat tehneet sopimuksen siitä, että lapset muuttavat äidin kanssa Suomeen. Tätä vahvistaa osapuolten väliset sähköpostiviestit ja viestikeskustelut. Isä oli myös osallistunut lasten ja äidin matkajärjestelyihin. Isä oli kuitenkin muuttanut asian suhteen mielensä lasten ja

---

[46] KKO 2012:85.
[47] Karjalainen, 2019, s. 287.
[48] KKO 2019:37 (ään.).

> äidin jo muutettua Suomeen. Tälle ei annettu asiassa painoarvoa. Eri mieltä olleiden jäsenten erimielisyys koski palauttamatta jättämisen luvattomuutta ja jäsenet katsoivat, että lapsen poisvieminen on ollut luvatonta eikä äidillä ollut ollut oikeutta kieltäytyä lasten palauttamisesta. Isän hyväksyminen palauttamatta jättämiselle merkitsisi luopumista paitsi oikeudestaan saada lapsi palautetuksi, myös monista muista lasta koskevista oikeuksistaan. Hyväksymisellä on täten olennainen merkitys. Isän osallistuminen matkajärjestelyihin lähettämällä matkatavaroita ei osoita hyväksymistä, ja tekstiviestillä toimitettu hyväksyminen on katsottava kattavan ainoastaan lomamatkan. [49]

Asuinpaikka (habitual residence) on keskeinen käsite Haagin lapsikaappaussopimuksen soveltamisessa. Sopimusta nimittäin sovelletaan ainoastaan tapauksiin, joissa lapsella on asuinpaikka sopimusvaltiossa joko välittömästi ennen luvatonta poisviemistä tai palauttamatta jättämistä. Tämä on sinällään kuitenkin ongelmallista, nimittäin sopimuksessa ei missään kohtaa määritellä asuinpaikan käsitettä. Ei ole myöskään olemassa esimerkiksi ylikansallista tuomioistuinta, joka antaisi lapsikaappaussopimuksesta ennakkoratkaisuja, joista voisi päätellä asuinpaikan vakiintuneen määritelmän [50]. [51] Myöskään Bryssel IIa -asetuksessa ei ole avattu asuinpaikan käsitettä. Kuitenkin Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) tapauksessa C v. M. [52] katsoi, että asetuksen mukaista asuinpaikkaa tulkitaan yhteneväisesti sekä vanhempainvastuutapauksissa että lapsikaappauksissa. Vanhempainvastuutapauksissa on puolestaan katsottu, että tosiasiallisen asuinpaikan lisäksi on annettava merkitystä sille, että onko lapsen tosiasiallinen olinpaikka väliaikainen vai onko asuinpaikasta havaittavissa mukautumista elinympäristöön. [53] Asuinpaikan määrittelyssä on merkittävää muistaa, että lapsen asuinpaikka ei riipu huoltajan asuinpaikasta. [54]

---

[49] Helsingin HO 28.11.2012 t. 3247.
[50] Malinen & Mikkola, 2021, s. 248.
[51] On kuitenkin olemassa Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin koollekutsumat erityiskomissiot, jotka keskustelevat sopimuksen kannalta keskeisistä teemoista ja käytänteistä. Kansalliset tuomioistuimet voivat hyödyntää näitä annettuja lausumia ratkaisuja tehdessä. Malinen & Mikkola, s. 248.
[52] EUT C-376/14, EU:C:2014:2268:26.
[53] Asuinpaikkaa punnittaessa on otettu tapauksen mukaan huomioon muun muassa lapsen kansalaisuus, perhesiteet sekä koulupaikka. Myös vanhempien/toisen vanhemman tarkoitukselle asettua lapsen kanssa pysyvästi johonkin tiettyyn valtioon on annettu oikeuskäytännössä merkitystä.
[54] Malinen & Mikkola, 2021, s. 249.

Se, että asuinpaikkaa ei kansainvälisissä sopimuksissa ole määritelty, on tarkoituksena jätetty avoimeksi, jotta se olisi joustava käsite. Tavoitteena olisi kuitenkin käsitteen yhdenmukainen soveltaminen. Käytännössä tämä on kuitenkin osoittautunut tavoitteeksi, jota on mahdotonta saavuttaa. [55] Hallituksen esitys on kuitenkin vetänyt muutamia ääriviivoja asuinpaikan määrittelylle. Ensinnäkin asuinpaikkaa määriteltäessä otetaan huomioon asumisen kesto ja yhtäjaksoisuus. Edelleen huomioon otetaan henkilöön liittyvät tosiseikat, jotka osoittavat henkilön tosiasialliset siteet kyseiseen valtioon. [56] Mielestäni selvää on, että lyhyehkö tai väliaikainen oleskelu jossakin valtiossa ei muodosta lapsen asuinpaikkaa. Kuitenkin on huomioitava, että erityisesti hyvin pienen lapsen kohdalla jo lyhyehkö oleskelu jossakin valtiossa voi muodostaa asuinpaikan.

Lapsikaappaussopimuksen voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen mukaan *henkilöllä katsotaan olevan asuinpaikka siinä valtiossa, jossa hän asuu ja jossa hänellä on tosiasiallisesti keskeinen elinympäristönsä. Asuinpaikka määräytyy siten tosiasiallisesti vallitsevien, ulkoisesti havaittavien seikkojen pohjalta*. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan päätökseen sovelletaan sen maan lakia, jossa lapsen asuinpaikka on. Samoin esimerkiksi suomalaisella tuomioistuimella on valta tutkia huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia vain pääasiassa silloin, kun lapsella on Suomessa asuinpaikka. [57]

Lähtökohta asuinpaikan käsitteen määrittelemiseen lapsikaappaussopimuksen valossa on kuitenkin jokseenkin vakiintunut ja sen mukaan lapsen asuinpaikaksi määritellään se paikka, jossa lapsi tosiasiallisesti asuu. Lapsikaappaussopimuksen tavoitteisiin peilaten, asuinpaikassa on kyse valtiosta, jossa lapsi asuu ja johon lapsella on tärkeitä kiinnekohtia, esimerkiksi päivähoito, koulupaikka ja perhesuhteet. Asuinpaikan tulee olla elinympäristöltään vakiintunut ja sen määrittelyssä on katsottava eritoten konkreettisia tosifaktoja. Todellinen henkilön asuinpaikka ei siis välttämättä ole yhteneväinen

---

[55] Mikkola, 2012, s. 117–118.
[56] HE 60/1993 vp, s. 16.
[57] HE 60/1993 vp, s.16.

oikeudellisen, sinällään abstraktin aseman kanssa, vaikkapa oleskelulupatapauksissa.[58] On kuitenkin annettava merkitystä myös subjektiivisille seikoille, siis esimerkiksi asumisen tarkoitukselle. Asuinpaikan muodostumiselle ei ole asetettu minkäänlaista vähimmäisajanjaksoa, vaan se voi muodostua hyvinkin lyhyellä ajanjaksolla. Yksittäistapauksissa asuinpaikan määrittäminen on konkreettisten yksityiskohtien välistä punnintaa: missä lapsi käy koulua, ketkä ovat hänelle läheisiä ihmisiä, missä lapsen kotitalo sijaitsee ja niin edelleen. [59]

> Korkein oikeus arvioi tapauksessaan lapsen kiireellisen sijoituksen vaikutusta asuinpaikkaan. Lapsen äiti oli elokuussa 2013 muuttanut alle vuoden ikäisen lapsensa kanssa Virosta Suomeen tarkoituksena jäädä pysyvästi asumaan. Virolainen tuomioistuin oli todennut, että äidillä on oikeus päättää lapsen asuinpaikasta. Suomen sosiaaliviranomaiset tekivät päätöksen lapsen kiireellisestä sijoituksesta isänsä luokse Viroon syyskuussa 2014. Tämän jälkeen lapsi oli jäänyt asumaan Viroon ensin isänsä ja myöhemmin äitinsä kanssa. Kiireellinen sijoitus päättyi marraskuussa 2014 ja äiti matkusti joulukuussa 2014 Suomeen lapsen kanssa ilman isän suostumusta. Isä vaati lapsen palauttamista Viroon, mutta korkein oikeus katsoi, että lapsen asuinpaikka oli Suomessa, eikä asuinpaikan arvioinnissa annettu merkitystä sille, että lapsi oli sijoitettuna lyhytaikaisesti Viroon. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen. [60]

> Korkein oikeus arvioi tapauksessaan asuinpaikkaa. Tapauksessa aviopuolisot olivat asuneet Suomessa vuodesta 2000 ja matkustivat Skotlantiin lokakuussa 2007. Äiti palasi lasten kanssa Suomeen huhtikuussa 2008. Lapset olivat tällöin yksivuotias ja kolmevuotias. Isän mielestä perhe oli muuttanut Skotlantiin, tarkoituksena jäädä asumaan sinne toistaiseksi. Äidin mielestä kysymys oli pidentyneestä lomamatkasta. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden palauttamispäätöksen. Eri mieltä olleet jäsenet olivat sitä mieltä, että perheen oleskelu Skotlannissa oli näytetty kestäneen kuuden kuukauden ajan yhtäjaksoisesti ja perheen asuinpaikaksi oli muodostunut Skotlanti. Täten eri mieltä olleet jäsenet katsoivat, ettei hovioikeuden päätöstä palauttamisesta olisi syytä muuttaa. [61]

---

[58] Malinen & Mikkola, 2021, s. 248–249.
[59] Karjalainen, 2019, s.283.
[60] KKO 2015:44.
[61] KKO 2008:98 (ään.).

On myös mahdollista, että lapsella ei ole asuinpaikkaa laisinkaan. Myös se on mahdollista, että lapsella on yhtä aikaa useampi asuinpaikka. Tällöin lapsella on kahteen eri valtioon molempiin niin kiinteät liittymät, että molempien valtioiden voidaan katsoa täyttävän asuinpaikan kriteerit. Tällaisessa tapauksessa lasta ei voida määrätä palautettavaksi näiden valtioiden välillä. [62] Haastavaa on myös se, mikäli etenkin lapsen ollessa pieni, perhe oleskelee joustavasti molempien vanhempien kotimaassa. Esimerkiksi sylilapsen asuinpaikka voi muotoutua jo muutaman kuukauden valtiossa olemisen perusteella. [63] Tästä toimii esimerkkinä Helsingin hovioikeuden ratkaisu, jossa äiti ja lapsi olivat äidin äitiysloman aikana oleskelleet pitkiä aikoja Virossa, mutta epäselvää oli, oliko äidin tarkoituksena ollut muuttaa Suomesta Viroon ja oliko lapsen asuinpaikka Suomessa vai Virossa[64].

Asuinpaikasta puhuttaessa tulee mainita myös niin kutsutut shuttle custody arrangement -sopimukset. Kyseessä on sopimus, joka on solmittu vanhempien välillä, minkä perusteella lapsi asuu vuorotelleen ennalta määritellyt ajanjaksot eri valtioissa asuvan äidin ja isän luona. Kyseisiä sopimuksia käytetään suurimmaksi osaksi ainoastaan common law -maissa, mutta Manner-Eurooppalaista järjestelmää noudattavissa valtioissa, kuten Suomessa, sopimuksiin on suhtauduttu torjuvasti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vanhemmat eivät voi sopia asuinpaikasta, vaan asuinpaikka määritellään aina tosiasiallisten seikkojen perusteella. Lapsen asuinpaikasta sopiminen tai päättäminen osana huoltoprosessia on erotettava tästä yhteydestä omaksi asiakseen. [65]

2.3. Lapsen etu

Haagin lapsikaappaussopimuksen tulkintaohjeiden mukaan lapsen edulla on Haagin sopimuksen mukaisissa menettelyissä suuri merkitys. Lapsi on kaappauksen ensisijainen

[62] Malinen & Mikkola, 2021, s. 250–251.
[63] Karjalainen, 2019, s.283–284.
[64] Helsingin HO 17.3.2016 t. 465.
[65] Karjalainen, 2019, s. 285.

uhri ja se tulee muistaa kaappausta käsiteltäessä. Mahdollisimman nopea palauttaminen lapsen asuinvaltioon palvelee lapsen etua lähtökohtaisesti parhaiten. [66] EIT on ratkaisukäytännössään katsonut, että palautustoimenpiteet on järjestettävä kiireellisesti, sillä mitä pidempi aika palauttamiseen kuluu, kasvavat todennäköisyydet peruuttamattomille seurauksille lapsen ja vanhemman välille [67] . Myös Haagin lapsikaappaussopimuksen 11 artiklassa on mainittuna se, että sopimusvaltion tulee noudattaa kiireellistä menettelyä lapsen palauttamisessa.

On lapsen edun mukaista, että lapsi saadaan palautettua niin nopeasti kuin mahdollista asuinvaltioonsa ja siten lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva riita ratkaistaan siinä maassa, jossa lapsella on vahvimmat kiinnekohdat, jonka viranomaisilla on parhaat tiedot lapsen olosuhteista sekä mihin lapsi elinympäristöön lapsi on sopeutunut. [68]

Edellä mainitun kappaleen perusteella voidaankin todeta, että sekä Haagin lapsikaappaussopimus että Bryssel IIa -asetus rakentuvat lapsen edulle. Lapsen etu määritellään lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklassa[69]. Lapsen oikeuksien sopimus on YK:n yksi ihmisoikeussopimuksista ja 196 maata on sitoutunut noudattamaan sitä[70]. Täten se on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus.[71]

Lapsen oikeuksien sopimuksen 35. artiklassa velvoitetaan sopimusvaltiot ryhtymään toimenpiteisiin lasten kaikenlaisten kaappaamisten estämiseksi. Edelleen sopimuksen

---

[66] Hirvelä, 2021, s. 174.
[67]EIT Sylvester v. Austria, nos. 36812/97+, 24.4.2003., Maire v. Portugal, no. 48206/99, 26.6.2003 ja Shaw v. Hungary, no. 6457/09, 26.7.2011.
[68] Karjalainen, 2019, s. 279.
[69] Lapsen oikeuksien sopimus 3. artikla: Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimen toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.
[70] Sopimukseen kuuluvien valtioiden lukumäärä tarkistettu 30.11.2022.
[71] Unicef.

11. artiklassa velvoitetaan sopimusvaltiot ryhtymään ehkäiseviin toimenpiteisiin lasten palauttamatta jättämiselle ulkomailta. 7. artikla vahvistaa lapsen oikeutta tuntea vanhempansa ja heidän huoltonsa. 9. ja 10. artikla vahvistaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Kuten lapsen huoltolainkin 1 § 1 momentin mukaan, on myös lapsen oikeuksien sopimuksen nojalla lapsella siis oikeus molempiin vanhempiinsa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen rooli on vahva lapsikaappauksissa. Lapsikaappauksiin liittyy kuitenkin vahva ihmisoikeus- ja perusoikeusulottuvuus, etenkin kun otetaan lapsen edun näkökulma. EIT perustettiin vuonna 1953 voimaan tulleella Euroopan ihmisoikeussopimuksella ja se toi ilmi eri valtioiden katvealueille jääneitä oikeudellisia ongelmakohtia, joita ei välttämättä kansallisessa lainkäytössä ollutkaan huomattu. Tuomioistuin toimii Euroopan neuvoston (EN) yhteydessä. Euroopan ihmisoikeussopimus myös määrittelee tuomioistuimen toimintaa. 32 artiklassa *määritellään tuomioistuimen toimivalta, jonka mukaan siihen kuuluu kaikki yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen tulkintaa ja soveltamista koskevat asiat.* Tänä päivänä tuomioistuimen tehtävänä on vahvistaa oikeusvaltiokehitystä. [72] On huomioitava, ettei tuomioistuin voi muuttaa tai kumota kansallisen tuomioistuimen tai viranomaisten ratkaisuja. Mutta mikäli tuomioistuin katsoo, että jäsenvaltio on rikkonut ihmisoikeuksia, voidaan jäsenvaltio velvoittaa maksamaan valittajalle korvauksia. [73]

Palauttaminen ei ole kuitenkaan EIT:in ratkaisukäytännön mukaan automaattista, vaan poikkeuksellisissa tapauksissa lapsen olosuhteet huomioiden palauttamisesta voidaan kieltäytyä. Tällöinkin huomioon tulee ensisijaisesti ottaa lapsen etu. Kieltäytymistä palauttamisesta tulee kuitenkin tulkita tiukasti, sillä tavoitteena on, ettei kaappaajavanhempi saa tilanteesta itselleen etua ja oikeudellisesta hyväksyntää. Palauttamatta jättämiselle tulee olla selkeä peruste, joka voi olla se, että lapselle on osoitettu aiheutuvan palauttamisesta vakava riski. Vakavan riskin uhka ei tarkoita tässä

[72] Pellonpää, 2005, s. 1229.
[73] Eduskunta.

tapauksessa lapselle tilanteesta muutoin ja yleisesti aiheutuvaa henkistä sekä fyysistä kuormitusta, vaan kuormituksen on oltava vakavaa ja huomattavaa, joka mahdollisesti ajaa lapsen kestämättömään tilanteeseen. [74]

Lapsen etu ja lapsikaappaussopimuksen sekä sen perusteella toteutettava lapsen palauttaminen asuinpaikkavaltioonsa voivat joissain tilanteissa olla ristiriidassa keskenään. Kaappaajavanhempi saattaa nimittäin olla lapsen lähivanhempi ja lähivanhempi saattaa kieltäytyä palaamasta asuinpaikkavaltioonsa erinäisistä syistä. Lapsikaappaussopimusta valmisteltaessa on ajateltu kaappaajavanhemman olevan useimmiten etävanhempi. Tilanne onkin tosiasiassa kääntynyt toisinpäin ja kaappaajavanhempi on useammin lähivanhempi, kuin etävanhempi. [75]

Lapsen etu on merkittävässä roolissa myös, kun pohditaan kaappaajavanhemman rikosoikeudellista vastuuta. Esimerkiksi syyttäjän päätös syyttämättä jättämisestä lapsikaappaustilanteessa voi olla perusteltavissa sillä, että huoltoon liittyvien riitojen käsittely rikosasiana ei lähtökohtaisesti koskaan ole sopivin ratkaisu kenenkään asianosaisen kannalta. Toisaalta jossain tapauksissa lapsikaappaus voi olla niin vakava rikos, ettei rikosoikeudellisista toimenpiteistä voida luopua edes lapsen edun vuoksi. [76]

Kaappauksen jälkeen huoltoriitojen ratkaiseminen sovinnollisin keinoin palvelee lapsen etua yleensä parhaiten. Kaappaustilanteessa on riskinä, että Suomessa annettu päätös lapsen huollosta ei ole pätevä tai täytäntöönpanokelpoinen kohdevaltiossa. Tämä riippuu kohdevaltion lainsäädännöstä. Tämän lisäksi, paikalliset viranomaiset eivät välttämättä ole edes halukkaita selvittämään tapausta ja tämän taustalla voivat olla esimerkiksi uskonnolliset ja kulttuuriset syyt. Mikäli siis sovinnollinen ratkaisu palauttamisesta ei tule kysymykseen, voi jäädä ainoaksi vaihtoehdoksi oikeudenkäynnin aloittaminen kohdevaltiossa. Oikeudenkäynti prosessina riippuu täysin kohdevaltiosta. [77]

---

[74] Hirvelä, 2021, s. 175.
[75] Karjalainen, 2019, s. 279.
[76] HE 169/2005 vp, s. 35–36.
[77] Oikeusministeriö, s. 11–12.

3. KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

3.1. Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset

Suomen kansalliset säännökset lapsen huollosta ja tapaamisoikeutta koskevista kansainvälisistä kysymyksistä löytyvät lapsen huoltolain neljännestä, kuudennesta sekä seitsemännestä luvusta. Kansainvälisistä lastensuojelukysymyksistä säädetään lastensuojelulain (417/2007) 17 §:ssä.

Merkittävin kansainvälinen yleissopimus lapsikaappauksista on Haagin lapsikaappaussopimus vuodelta 1980. Sopimuksen tarkoituksena on palauttaa luvattomasti pois viety tai palauttamatta jätetty lapsi mahdollisimman nopeasti takaisin asuinpaikkavaltioonsa. Asuinpaikkavaltiossa on ratkaistava puolestaan lapsen huoltoa- ja tapaamisoikeutta koskeva asia. [78] Lisäksi Suomea velvoittaa Bryssel IIa -asetus ja vuonna 1994 Suomea sitovaksi tullut Luxemburgin sopimus. Näistä molemmat ovat kuitenkin toissijaisia Haagin sopimukseen nähden. Bryssel IIa -asetusta sovelletaan, kun lapsella oli ennen luvatonta poisviemistä asuinpaikka jäsenvaltiossa ja palauttamista vaaditaan toisesta jäsenvaltiosta. EU-säännösten tarkoituksena on täydentää ja tehostaa Haagin sopimusta, ei syrjäyttää sitä. [79] Kun lasta haetaan palautettavaksi Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla, tulee sen soveltaa sopimusta ja täydentää sitä asetuksen 11 artiklan kohtien mukaisesti.

---

[78] Karjalainen, 2018, s. 820.
[79] Mikkola, 2012, s. 121.

Bryssel IIa -asetus on muutoin Haagin lapsikaappaussopimuksen kanssa pitkälti yhteneväinen, paitsi huoltajan oikeuksien osalta. Asetus nimittäin määrittelee huoltajien oikeuksia 2 artiklan 11. kohdassa sen, että huoltajalla ei tarvitse olla muita huoltoon liittyviä oikeuksia kuin se, että hänen suostumuksensa vaaditaan lapsen asuinpaikan muuttamiseen. [80]

Suomen lainsäädännön kehitystä alkoi ohjaamaan vuoden 1979 jälkeen lapsen edun periaate ja lapsen asema itsenäisenä oikeussubjektina. Kyseisenä vuonna YK:ssa oli kansainvälinen lasten vuosi ja tästä seurauksena lapsen oikeudet tulivat enemmän esille. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kolmannen artiklan mukaan lapsen etu tulee ottaa huomioon kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin lainsäädännöllisiin toimiin suojellakseen lasta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Koska lapsikaappaus voi aiheuttaa lapselle pitkäaikaiset henkiset traumat, on lapsikaappauksien ennaltaehkäiseminen myös tämän perusteella tärkeää. Lasta ei tule sopimuksen perusteella irrottaa tutusta elinympäristöstä ja mahdollisesti toisesta vanhemmasta.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 35 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja

---

[80] Bryssel IIa -asetus 2 artikla 11 kohta: Teko täyttää lapsen luvattoman poisviemisen tai palauttamatta jättämisen, jos a) se loukkaa oikeutta lapsen huoltoon, joka perustuu tuomioistuimen päätökseen tai lakiin taikka sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan voimassa olevaan sopimukseen, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen pois viemistä tai palauttamatta jättämistä ja b) oikeutta lapsen huoltoon oli pois viemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yhdessä tai yksin, tai olisi käytetty, jollei pois viemistä tai palauttamatta jättämistä olisi tapahtunut. **Oikeutta huoltoon katsotaan käytettävän yhdessä, kun toinen vanhempainvastuunkantajista ei voi tuomion tai lain mukaan päättää lapsen asuinpaikasta ilman toisen vanhempainvastuunkantajan suostumusta.**

muodossa. Lisäksi sopimuksen 36 artiklan mukaan sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

Näiden kaikkien kansainvälisten sopimusten tavoite on yhteneväinen: ennakoida mahdollinen kaappaustilanne mahdollisimman nopeasti ja suojella lasta kaappauksen vahingollisilta seurauksilta. Tavoitteena on, että kaappauksen tehnyt vanhempi ei hyötyisi laittomasta viemisestä maasta ja palauttamatta jättämisestä. [81] Kansainvälisessä yksityisoikeudessa keskeistä on eri valtioiden hallinnollinen ja oikeudellinen yhteistyö[82]. Haagin lapsikaappaussopimuksen roolia kaikista kansainvälisistä sopimuksista keskeisimpänä ei voi korostaa tarpeeksi. Sen tehokkuus perustuu sen sujuvaan viranomaisyhteisöön, suureen määrään sopimusosapuolia sekä melko yksinkertaiseen ideaan. Haagin sopimuksen tehokkuutta kuvaa se, että sitä sovelletaan jopa ensisijaisena pohjoismaiden välillä ja vasta toissijaisena pohjoismaiden välisiä sopimuksia, ja tämä on poikkeuksellista. [83]

Eri sopimusten jäsenvaltioiden välillä tulisi noudattaa sopimuksien mukaisia yhteisiä käytäntöjä. Esimerkiksi YK:n komitea on katsonut yleiskommentissaan, että jokaisen sopimusvaltion tulee noudattaa syrjimättömyyttä lapsen oikeuksien sopimusta soveltaessa. Erityistä huomiota komitea on kiinnittänyt siihen, että joissakin sopimusvaltioiden yhteiskunnissa vallitsee sellaisia yleisiä asenteita ja käytäntöjä, mitkä vaikeuttavat sopimuksen oikeuksien käyttöä. Erityisesti komitea on kiinnittänyt sopimusvaltioiden huomiota tyttöjen oikeuksiin. [84]

3.1.1. Haagin lapsikaappaussopimus

Haagin lapsikaappaussopimus on Haagin konferenssin laatima yleissopimus. Konferenssin työ jaetaan kahteen eri kategoriaan: normatiiviseen työhön ja

---

[81] Hakalehto, 2018, s. 202.
[82] Karjalainen, 2018, s. 821.
[83] Mikkola, 2012, s. 106.
[84] United Nations, 2009, s. 17.

postnormatiiviseen työhön. Normatiiviseen työnkuvaan kuuluu yleissopimusten, pöytäkirjojen ja mallilainsäädännön laatiminen sekä mahdollisten uusien sääntelyalueiden kartoitus. Postnormatiivista työtä puolestaan on yleissopimusten markkinointi ja sopimusten soveltamisen valvominen sekä ohjaus. Postnormatiivisen työn keskiössä on erityiskomissioiden järjestäminen käytännölliseen tarkoitukseen. Erityiskomissioissa virkamiehet eri valtioista voivat tavata toisiaan ja näin ne lisäävät kansainvälistä yhteistyötä. Erityiskomissioissa voidaan myös ratkaista sopimuksiin liittyviä käytännön ongelmia ja sopimusten soveltamiseen liittyviä kiistoja. Esimerkiksi juuri lapsikaappaussopimuksen 13 artiklan b kohdasta (valtion kieltäytymisperusteet) syntyneitä tulkintaongelmia on käsitelty nimenomaisesti erityiskomissiossa. Lisäksi Haagin konferenssi on laatinut valtiollisten toimijoiden verkostoja, näistä ”Hague Network of Judges” toimii lapsikaappaus- sekä lastensuojelusopimusten saralla. Verkoston tarkoituksena on toimia yleisenä tiedonvaihtokanavana sekä olla apuna yksittäistapauksia ratkaistaessa. [85]

Haagin lapsikaappaussopimus on merkittävin lapsikaappauksia sääntelevä kansainvälinen sopimus ja Suomi on kuulunut sopimuksen osapuoliin vuodesta 1994. [86] Kyseiseen sopimukseen kuuluu tällä hetkellä kaiken kaikkiaan 103 valtiota [87] . Lapsikaappaussopimus on Haagin konferenssin yksi menestyksekkäistä lastensuojeluun keskittyvistä sopimuksista. Lapsikaappaussopimuksen lisäksi Haagin konferenssin lastensuojelullisia sopimuksia ovat muun muassa yleissopimus kansainvälisistä adoptioista (1993) ja yleissopimus lastensuojelusta ja vanhempainvastuusta (1996). Edellä mainituilla sopimuksilla pyritään ennakoitavuuteen ja oikeusvarmuuteen sekä helpottamaan niin yksilöiden kuin perheiden liikkumista maasta toiseen ja edelleen vähentämään kustannuksia. Lisäksi sopimuksilla voidaan nähdä kytkös perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen. [88]

---

[85] Karjalainen, 2018, s. 816–817.
[86] Mikkola, 2012, s. 105.
[87] Hcch.net. Määrä tarkistettu 1.12.2022.
[88] Karjalainen, 2018, s. 820–821.

Yleisesti Haagin perheoikeudellisilla yleissopimuksilla tavoitellaan oikeusvarmuutta, pyritään helpottamaan ihmisten liikkumista ja vähentämään kustannuksia[89]. Erityisesti lapsikaappaussopimuksen tavoitteena on kaappausten ennaltaehkäiseminen sekä kollektiivinen lapsen etu. Kollektiivisella lapsen edun tavoittelemisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että kaappausta käsiteltäessä ei pureuduta tarkalleen lapsen huoltoa koskeviin kysymyksiin, vaan kaappauskäsittelyn tavoitteena on palauttaa lapsi asuinmaahansa, jossa lapsen huoltoa koskeva riita voidaan käsitellä ja myöhemmin panna täytäntöön. [90] Yhdestä näkökulmasta katsottuna, voidaankin nähdä, että lapsikaappauksen käsittely on eräänlaista virka-apua valtioiden kesken, sillä siinä palautetaan lapsi alkuperäiseen asuinpaikkavaltioonsa, jotta lapsesta käytävä huoltoriita voidaan käydä loppuun toimivaltaisen tuomioistuimen tuomiopiirissä[91].

> EIT arvioi tapausta, jossa lasta vaadittiin palautettavaksi Sveitsistä Israeliin. Ratkaisussa todetaan, että tuomioistuimen tulee suorittaa täysimittainen lapsen edun tutkinta palauttamisharkinnassaan. Tuomioistuin katsoi, että vaikka lapsi oli vasta seitsemänvuotias ja hänellä olisi hyvä sopeutumiskyky uuteen kotivaltioon, palauttamisella olisi todennäköisesti vakavia seurauksia hänelle ja tätä tuli punnita suhteessa mahdollisiin hyötyihin. Tuomioistuin otti huomioon myös sen, että hakijana toimineen isän tapaamisoikeutta oli rajoitettu, hän oli mennyt uudelleen naimisiin kahdesti eikä hän ollut maksanut lapsensa elatusapua. Harkinnassa huomioitiin se mahdollisuus, että lapsi palaisi Israeliin äitinsä kanssa, mutta äidin paluu altistaisi hänet todennäköisesti rikosoikeudellisille seuraamuksille, eikä se puolestaan olisi lapsen edun mukaista. Isä ei ollut koskaan asunut lapsen kanssa yksin, eikä myöskään ollut nähnyt tätä moneen vuoteen. Tuomioistuin ei ollut vakuuttunut siitä, että palauttaminen Israeliin olisi lapsen edun mukaista ja mikäli äiti palautettaisiin lapsen mukana Israeliin, olisi se hänen perhe-elämäänsä puuttumista suhteettomasti. [92]

Lapsikaappaussopimus tulee sovellettavaksi ensinnäkin lapsikaappaussopimuksen 3 artiklan mukaan, mikäli lapsen poisvienti tai palauttamatta jättäminen on ollut luvatonta. Haagin sopimuksen 4 artiklan mukaan yleissopimuksen soveltaminen lakkaa, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Samoin lapsen huoltolain 34 §:n 2 momentin sekä 46 §:n 3 momentin

---

[89] Karjalainen, 2018, s. 821.
[90] Malinen & Mikkola, 2021, s. 243.
[91] Mikkola, 2012, s. 107.
[92] EIT Neulinger & Shuruk v. Switzerland, No. 41615/07, 6.7.2010.

mukaan lasta ei voida määrätä palautettavaksi tai lapsen palauttamisesta annetun määräyksen täytäntöönpanoon ryhtyä, kun lapsi on täyttänyt 16 vuotta. [93] Edelleen saman 4 artiklan mukaisesti edellytetään, että lasta tulee vaatia palautettavaksi valtioon, joka on lapsikaappaussopimuksen osapuoli. Lisäksi sopimuksen 3 artiklan mukaan hakijalla on oltava huollolliset oikeudet ja niitä on tullut käyttää. Vaikka nämä edellä mainitut edellytyksen sopimuksen soveltamiselle kaappaustilanteessa voivat äkkiseltään vaikuttaa selkeiltä ja riidattomilta, voivat ne tosiasiallisesti olla hyvinkin epäselviä. Esimerkiksi se, onko lapsen poisvienti ollut luvatonta, voi olla epäselvää osapuolten välillä. Lisäksi asuinpaikka, eli valtio johon lasta vaaditaan palautettavaksi, voi olla riitainen seikka.

Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan lapsen palauttaminen tulee kysymykseen siinä tapauksessa, kun lapsen ja hänen oikeudellisen huoltajansa välillä on tosiasiallisesti valinnut myös huoltosuhde tai tällainen tosiasiallinen huoltosuhde olisi syntynyt, mikäli lapsikaappausta ei olisi tapahtunut.[94]

Lapsen huoltolain 30 §:n mukaan ja yhdenmukaisesti Haagin sopimuksen 1 artiklan a kohdan kanssa lapsen palauttaminen tulee kysymykseen sekä asuinvaltiostaan luvattomasti viedyn että sinne luvattomasti palauttamatta jätetyn lapsen osalta.
Lapsen huoltolain 32 §:n 1 momentissa säädetään Haagin sopimuksen 3 artiklan 1 kappaletta vastaavasti, että lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana, jos

1) *Se loukkaa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle toimielimelle, joko yksin tai yhdessä, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, missä lapsella välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka ja*

---

[93] Kun lapsi on yli 16-vuotias, mutta alle 18 vuotta, voidaan tapauskohtaisesti katsoa, tuleeko tilanne arvioitavaksi esimerkiksi vapaudenriistona. Lapsikaappaus Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan ei kuitenkaan tule enää sovellettavaksi. KKO 2013:86.

[94] Täten Haagin sopimus ei ole vieraassa valtioissa annettujen päätösten täytäntöönpanoa koskeva sopimus, toisin kuin Euroopan neuvoston sopimus on laadittu vieraassa valtiossa lapsen huollosta annettujen päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaksi sopimukseksi. (HE 169/2005 vp, s. 10).

2) *Näitä oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yksin tai yhdessä, taikka olisi käytetty, jos poisviemistä tai palauttamatta jättämistä ei olisi tapahtunut*

Lapsen huoltolain 32 §:n 2 momentin mukaan lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä ei ole pidettävä luvattomana, jos 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen oikeuksien haltija on antanut menettelyyn suostumuksensa tai on sen joko nimenomaisesti tai hiljattain hyväksynyt.[95]

Lapsen palauttamisesta voidaan Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan kieltäytyä. Tällöin tulee osoittaa, että palauttamisesta aiheutuisi lapselle vakava riski, eikä palauttaminen olisi siten lapsen edun mukaista. Vakavalla riskillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että lasta ei tule palauttaa sota-alueelle tai pakolaisleirille. Erityisesti henkisten vaurioiden riski tulee arvioida nimenomaan lapsen, ei aikuisen, näkökulmasta. Henkinen haitta voi olla riittävän suuri silloin, kun kyseessä on sisarukset ja on riski heidän erottamisellensa toisistaan. Myös hakijan väkivaltainen historia lasta kohtaan voidaan katsoa olevan riittävä, mutta kynnys tämän suhteen on korkea, sillä mikäli väkivalta on ainoastaan uhka, tulee pystyä luottamaan kansallisten viranomaisten kykyyn suojella lasta ja määrätä lapsi palautettavaksi. [96]

Haagin sopimuksessa on lueteltu poikkeustilanteet, joissa voidaan harkita lapsen palauttamatta jättämistä. Palauttamatta jättämisessä viranomaisilla on siten harkintavaltaa, EIT:in tehtäväksi jää puolestaan valvoa kansallisten viranomaisten päätöksentekomenettelyn oikeudenmukaisuutta. Poikkeustilanteita Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaan ovat

- 12 artikla: ajan kuluminen
- 13 a ja b artikla: tosiasiallinen huolto ja vakava vaara
- 20 artikla: *lapsen palauttamisesta 12 artiklan mukaisesti voidaan kieltäytyä, jos palauttaminen ei olisi sallittua pyynnön vastaanottaneen valtion ihmisoikeuksien*

---

[95] Lain 33 §:n mukaan lapsen huoltoa koskevilla oikeuksilla tarkoitetaan lain 5 luvussa oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia lapsen henkilöä koskevista asioista, erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta.

[96] Mikkola, 2012, s. 120–121.

ja perusvapauksien suojaa koskevien perusperiaatteiden mukaisesti (kieltäytymisperusteet).

Tapauksessa Vladimir Ushakov v. Russia, EIT katsoi, ettei tilanteessa ollut riittäviä perusteluja lapselle palauttamisesta aiheutuvista riskeistä. Hakija Ushakov oli Venäjän kansalainen, joka asui Vantaalla. Suomessa asuessaan hakija oli mennyt naimisiin Venäjän kansalaisen kanssa ja heille syntyi lapsi vuonna 2012. Pian lapsen syntymän jälkeen lapsen äiti sai kaksi aivohalvausta, jonka vuoksi hakija joutui huolehtimaan pariskunnan lapsesta. Vanhempien parisuhde heikkeni ja lapsen äiti meni vuonna 2013 Venäjälle hakemaan hoitoa, mutta palasi Suomeen vielä samana vuonna. Pari haki avioeroa Suomessa ja käräjäoikeus päätti, että parilla on yhteishuoltajuus lapselle ja lapsi asuisi hakijan kanssa. Lapsen äiti valitti käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeudelle ja edelleen korkeimpaan oikeuteen, jotka hylkäsivät valitukset. Kuitenkin ennen kuin korkein oikeus ehti antaa asiasta ratkaisua, oli lapsen äiti vienyt lapsen Venäjälle ilman hakijan suostumusta ja ilmoittanut, ettei lapsi enää palaa Suomeen. Hakija esitti lapsen palauttamista koskevan pyynnön Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla. Pietarin kaupunginoikeus (The St. Petersburg City Court) kieltäytyi palauttamasta lasta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että venäläiset tuomioistuimet olivat rikkoneet ihmisoikeussopimuksen 8. artiklaa ja velvoittaneet korvaamaan hakijalle korvauksia aineettomasta vahingosta sekä oikeudenkäyntikuluista. [97]

Lisäksi kaappaussopimuksen 13 artiklassa todetaan, että oikeus- tai hallintoviranomainen voi kieltäytyä määräämästä lasta palautettavaksi, jos lapsi vastustaa palauttamista ja jos viranomainen katsoo, että lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota. Mikäli toinen osapuoli vetoaa palauttamisesteeseen, on tuomioistuimen tutkittava palauttamisesteet ja perustella kantansa esteiden osalta. Perusteluiden on oltava tapauskohtaisia, ei siis mekaanisia tai rutiininomaisia. [98]

Kun pohditaan kieltäytymistä lapsen palauttamisen suhteen Haagin lapsikaappaussopimuksen varjolla, on lapsen ikä ja sitä myöten lapsen mielipiteen painottaminen keskeinen kriteeri. Mitä vanhempi lapsi on, sitä suurempi painoarvo tulee antaa lapsen omalle mielipiteelle. Suomessa tuomioistuimet ovat antaneet painoarvoa

---

[97] EIT Vladimir Ushakov v. Russia, no. 15122/17, 18.6.2018.
[98] EIT Maumousseau and Washington v. France, no. 39388/05, 6.12.2007.

lapsen mielipiteelle yleensä noin 14-vuotiaasta ylöspäin, kun taas kansainvälisesti merkitystä lapsen mielipiteelle on annettu noin 10-vuotiaasta ylöspäin. Sen arvioiminen, että minkä ikäisen lapsen mielipiteelle tulisi antaa merkitystä, ei ole yksiselitteinen. Haagin lapsikaappaussopimus, kuten muutkaan kansainväliset sopimukset eivät tarjoa suoraa ikärajaa mielipiteen esittämiselle. Haagin lapsikaappaussopimuksen kohdalla on punnittava kahta merkittävää näkökulmaa: toisaalta Haagin lapsikaappaussopimuksen perusideaa ja toisaalta lapsen etua. Vaikeaksi osoittautunee etenkin sen varmistaminen, että mikäli lapsi vastustaisi palauttamista, on vastustaminen täysin lapsen oma-aloitteista vastustamista, eikä esimerkiksi kaappaajavanhempi ole syyllistynyt suostutteluun, lahjontaan, taivutteluun tai muuhun vastaavaan. [99]

> Esimerkiksi tapauksessaan korkein oikeus katsoi, että 14-vuotias on riittävän kypsä vastustamaan omaa palauttamispäätöstään [100] . Toisaalta, Helsingin hovioikeus katsoi tapauksessaan ettei kyseessä ollut 14-vuotias tarpeeksi kypsä ja hänen mielipiteelleen ei asiassa annettu merkittävää merkitystä [101].

Kansainvälisten sopimusten keskeisin tavoite, eli sen estäminen, että kaappaajavanhempi hyötyisi kaappauksen avulla lapsen huoltoa koskevassa asiassa, on Haagin sopimuksessa toteutettu niin, että valtio, jonne lapsi on kaapattu, on 16 artiklan mukaan kielletty tietyin edellytyksin käyttämästä toimivaltaa. Se ei saa nimittäin antaa lapsen huoltoa koskevaa ratkaisua, ennen kuin on selvitetty, ettei edellytyksiä lapsen palauttamiselle ole olemassa tai hakemusta lapsen palauttamisesta ei ole tehty kohtuullisessa ajassa siitä, kun valtion viranomainen on saanut tiedon lapsen luvattomasta poisviemisestä tai palauttamatta jättämisestä. Luonnollisesti tätä pidemmälle ei Haagin sopimuksessa voitu mennä, koska sen toimivalta ei ylety lapsen huoltoa koskeviin asioihin.

Oma kysymyksensä on vielä Haagin konferenssin ja Euroopan unionin suhde toisiinsa. Suomi on Euroopan unionin jäsen ja Euroopan unioni on puolestaan yksi Haagin

---

[99] Mikkola, 2012, s. 111.
[100] KKO 29.8.2006 t. 1903.
[101] Helsingin HO 15.9.2005 t. 2933.

konferenssin jäsenistä. Tosiasiassa unionilla on erityinen asema, koska unionin jäsenvaltioita on huomattava määrä ja ne muodostavat konferenssin ytimen ja vahvan yhteenliittymän. Euroopan unionin toimivalta tarkoittaa, että unionin jäsenvaltiot esittävät konferenssissa yhteisen kantansa, joka on jäsenvaltioiden välinen kompromissi. Tässä yhteydessä ei voi myöskään olla mainitsematta unionin jäsenvaltioiden merkittävästä rahoituksesta Haagin konferenssille: unionin jäsenvaltiot rahoittavat noin puolet konferenssin toiminnasta. [102]

Tulee pohtia, onko Haagin sopimus riittävän tehokas ja takaako se paikallisille viranomaisille riittävän tehokkaita keinoja sekä ennaltaehkäistä lapsikaappauksia että toimia lapsikaappauksen tapahduttua. Voisiko se mahdollisesti olla vielä tehokkaampi ja taata riittävät toimenpiteet siinä vaiheessa, kun kaappaus tapahtuu, eikä siinä vaiheessa kovin arvokasta aikaa menisi esimerkiksi maiden välisten eri viranomaisten selvittelyyn. Tai voisiko lapsikaappauksia vielä ennaltaehkäistä Haagin sopimuksen nojalla tehokkaammin, esimerkiksi suomalla viranomaisille enemmän työvälineitä ennaltaehkäisyyn. Lisäksi pohdintaa herättää se tilanne, mikäli lapsi on kaappauksen tapahtuessa jo yli 16-vuotias, mutta kuitenkin esimerkiksi Suomen ollessa kaappauksen osapuolena, alle 18-vuotias. Tällöinkin kaappaus voisi loukata toisen vanhemman huollollisia oikeuksia.

3.1.2. Bryssel IIa -asetus

Bryssel IIa -asetus on Euroopan unionin neuvoston antama asetus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa. Asetusta sovelletaan sen ensimmäisen artiklan mukaisesti tuomioistuimessa käsiteltävissä olevaan siviilioikeudelliseen asiaan, jotka liittyvät oikeuteen lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen. Täten sitä sovelletaan myös lapsikaappaustilanteissa. Sitä ei kuitenkaan sovelleta vanhemmuuden vahvistamiseen tai päinvastoin kiistämiseen eikä lapseksiottamista koskeviin päätöksiin,

[102] Karjalainen, 2018, s. 823.

lapseksiottamista edeltäviin toimenpiteisiin tai sen kumoamiseen tai peruuttamiseen. Täten on edelleen merkityksellistä erottaa lapsikaappausta koskeva oikeudenkäynti omakseen ja mahdollinen lapsen huoltoa koskeva oikeudenkäynti omakseen.

> EIT selvensi tapauksessaan, että kansainvälisiä sopimuksia tulee tulkita ja soveltaa harmoniassa toisiinsa nähden siten, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen suoja on käytännöllinen ja tehokas. EIT:in mukaan kansallisen tuomioistuimen on lapsikaappausasiassa tutkittava sille esitetyt vasta-argumentit ja annettava riittävät tapauksen olosuhteita koskevat perustelut. On myös varmistuttava, että määränpäävaltiossa on riittävät oikeussuojatakeet ja tarvittaessa tarjolla todelliset suojelutoimenpiteet. Tämä tapaus kuvastaa automaattisen palauttamisen pääsäännön ongelmallisuutta perhe-elämän suojan näkökulmasta. Lapsikaappauspäätös on vain välivaihe rajat ylittävässä lapsiasiassa. [103]

Bryssel IIa -asetuksen tavoitteena on rajoittaa kieltäytymisen mahdollisuutta palauttamiselle, edistää nopeaa menettelyä lapsikaappausta käsiteltäessä sekä turvata lapsen huoltoasian käsittely lapsen asuinpaikkavaltiossa [104]. Asetus ei ole sinänsä itsenäinen, vaan täydentää Haagin lapsikaappaussopimusta ja tulee sovellettavaksi silloin, kun Haagin sopimuksen nojalla pyydetään lasta palautettavaksi kaappaustilanteen ollessa Euroopan sisällä tapahtuva. Asetus tulee siis sovellettavaksi ainoastaan tilanteissa, jossa kaappauksen osapuolet ovat asetuksen jäsenvaltioita. Tanskaa ei pidetä jäsenvaltiona, joten Tanskan kaappaustilanteet hoidetaan pelkästään Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla.[105]

Asetuksen 10 ja 11 artikla keskittyvät lapsikaappauksiin. 10 artikla käsittelee toimivaltaa lapsikaappaustilanteessa. Artiklan mukaan toimivalta on sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä, siihen saakka, kunnes lapsi on saanut asuinpaikan toisesta jäsenvaltiosta.

---

[103]EIT X v. Latvia no. 27853/09, 26.11.2013.
[104] Oikeusministeriö, 2021, s. 6.
[105] Helin, 2004, s. 645–646.

10 artikla toimivallasta on hieman monimutkainen. Pääsäännön mukaan kuitenkin pelkkä lapsen asuinpaikan siirtyminen toiseen jäsenvaltioon ei siirrä toimivaltaa sinne, ellei loukattu osapuoli ole suostunut lapsen pois viemiseen tai palauttamatta jättämiseen. Artikla jättää avoimeksi sen, rinnastuuko se myös siihen tapaukseen, kun suostumus poisviemiseen tai palauttamatta jättämiseen annetaan kaappauksen jälkeen. Mikäli suostumusta ei ole, edellyttää toimivallan siirtyminen lisäksi sitä, että lapsi on asunut valtiossa vähintään vuoden sen jälkeen, kun loukattu osapuoli on saanut tiedon lapsen olinpaikasta tai olisi pitänyt saada tieto. Lisäksi edellytetään, että lapsi on sopeutunut tähän uuteen elinympäristöönsä. [106]

Herää tietenkin kysymys, mitä siinä tapauksessa, mikäli kumpikaan osapuolista ei hae päätöstä huollon osalta. 10 artikla lähtee siitä, että asian käsittely alkuperäisessä valtiossa päättyy vasta sitten, kun se on antanut lapsen huoltoa koskevan tuomion. Mikäli kumpikaan ei hae, voisi alkuperäisen valtion toimivalta säilyä vielä vuosia lapsen asuinpaikan vaihdoksen jälkeen. Tässä tapauksessa tulkinta voisi lähteä tietenkin siitä, että mikäli osapuolista kumpikaan ei hae huollosta päätöstä vuosiin, osoittaa se osapuolten passiivisuutta asian suhteen ja siten myös tilan hyväksymistä. 10 artiklan a. kohdan mukaan jokainen henkilö, jolla on oikeus lapsen huoltoon, on suostunut poisviemiseen tai palauttamatta jättämiseen ja tätä myöten toimivalta siirtyy siihen valtioon, josta lapsi on saanut asuinpaikkansa. [107]

Asetuksen 11 artikla käsittelee puolestaan lapsen palauttamista. Artiklan 2. kohdan mukaan tulee varmistaa, että lapsikaappauskäsittelyn aikana lapselle tulee antaa mahdollisuus tulla kuulluksi, ellei sitä pidetä ilmeisen tarpeettomana lapsen kehitystason tai iän vuoksi. Artikla jättää avoimeksi sen, missä vaiheessa prosessia lasta tulee kuulla ja millä tavalla kuuleminen on toteutettava.

---

[106] Helin, 2004, s. 649–650.
[107] Helin, 2004, s. 650.

Tuomioistuimen tulee edelleen 11 artiklan 3. kohdan mukaisesti käsitellä lapsikaappaus-asia kiireellisesti ja annettava tuomionsa asiassa viimeistään kuuden viikon kuluttua pyynnöstä, ellei se ole poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdotonta. Tulkinnanvaraista on se, onko myös muutoksenhakutuomioistuimen annettava ratkaisu tässä mainitussa aikarajassa, mutta kiireellistä käsittelyä myös muutoksenhakutuomioistuimen tulee noudattaa.

11 artiklan 4 ja 5 kohdan mukaan tuomioistuin ei voi kieltäytyä lapsen palauttamisesta, mikäli on todettu, että lapselle on toteutettu riittävät toimenpiteet hänen suojelemisekseen palauttamisen jälkeen eikä tuomioistuin voi myöskään kieltäytyä palauttamisesta, mikäli lapsen palauttamista pyytäneelle henkilölle ei ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi. Tämä on siten rajoittava toimenpide Haagin lapsikaappaussopimukselle, koska täten Haagin sopimuksen kieltäytymisperustetta ei saa soveltaa, mikäli hakijalle ei ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi. Kuten lapsenkin kuulemisen kohdalla, myös pyynnön tehneen kuulemiselle artikla ei ole asettanut ohjeistusta. On siis kysyttävä, pitääkö hakijaa esimerkiksi kuulla henkilökohtaisesti vai riittääkö kuuleminen esimerkiksi hakijan asiamiehen avulla.

Toinen rajoitus Haagin lapsikaappaussopimukseen on asetuksen 13 artiklassa, jonka mukaan kieltäytymisperustetta ei saa soveltaa, mikäli on todettu, että on toteutettu riittävät järjestelyt lapsen suojelemiseksi hänen palauttamisensa jälkeen. Nimittäin Haagin lapsikaappaussopimuksessa todetaan 13.1 artiklan b kohdassa *”oikeus palauttamishakemuksen hylkäämiseen on sillä perusteella, että on olemassa vakava vaara, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiilliselle tai henkisille vaurioille alttiiksi taikka että lapsi muuten joutuisi kestämättömään tilanteeseen”.* Voidaan kuitenkin todeta, että tämä kyseinen poikkeus ei ole kovin suuri.

Edelleen asetuksen 11 artiklan kuudennen kohdan mukaan tuomioistuimen annettua tuomion palauttamatta jättämisestä, on sen toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai keskusviranomaiselle, jossa lapsen asuinpaikka oli

välittömästi ennen palauttamatta jättämistä, jäljennös tuomiosta ja asiakirjoista, eritoten oikeudessa kuulemista koskevasta pöytäkirjasta. Vaikka käsittelystä ei paikallisten säännösten mukaan tarvitsisi tehdä pöytäkirjaa, tulee kuitenkin tämän asetuksen 11 artiklan mukaan pöytäkirja tehdä. Tuomioistuimella on täten velvollisuus tehdä toimenpiteitä vielä varsinaisen päätöksen jälkeenkin. Velvollisuus tähän asiakirjojen lähettämiseen on aina, kun tuomioistuin on soveltanut 13 artiklan mukaisia kieltäytymisperusteita.

Kun tuomioistuin, joka on antanut päätöksen palauttamatta jättämisestä, on toimittanut asiakirjat toimivaltaiselle tuomioistuimelle, tulee lapsen huoltoa koskeva asia siellä vireille. Kun huoltoasia on tullut vireille, tulee tuomioistuimen ilmoittaa siitä osapuolille ja pyytää asetuksen 11 artiklan seitsemännen kohdan mukaan ilmoittamaan huomautukset tuomioistuimelle. Mikäli huomautuksia ei saavu määräajassa tuomioistuimelle, päätetään asian käsittely ja se lakkaa. Mikäli taas jompikumpi osapuolista tekee huomautuksen, asia etenee normaalin huoltoriidan prosessina. Mikäli huoltoriidasta annetaan sen sisältöinen päätös, joka edellyttää lapsen palauttamista, päätös on pantava täytäntöön, välittämättä lapsikaappausasian ratkaisusta. Huoltoriidan päätös on tällöin korostetusti täytäntöönpanokelpoinen, sillä asetuksen 40.1 ja 42 artiklan mukaan huoltopäätös ei tässä tapauksessa edellytä päätöksen julistamista täytäntöönpanokelpoiseksi, vaan riittävää on tuomioistuimen viran puolesta antama todistus prosessin reiluudesta ja että se on huomioinut päätöksessään myös ne perusteet, joiden nojalla kohdevaltio päätyi lapsen palauttamatta jättämiseen.

Joissain tapauksissa lapsikaappausasian ratkaiseva tuomioistuin vetoaa perusteissaan Haagin sopimuksen 12 artiklaan, eli siihen, että hakemus kaappauksesta on pantu vireille liian myöhään ja lapsi on sopeutunut jo uuteen ympäristöönsä. Siinä tapauksessa tuomioistuin ei ole velvollinen siirtämään jutun asiakirjoja 11 artiklan mukaisesti ja siten myöskään huoltoasia ei tule vireille viranomaisaloitteisesti alkuperäisessä maassa. Tosin tässä tapauksessa voi käydä niin, kuten 10 artiklan kohdalla, että mikäli kumpikaan huoltoriidan osapuolista ei hae päätöstä huollon osalta, jäisi alkuperäisen valtion

toimivalta voimaan vuosikausia lapsen asuinpaikan vaihtamisen jälkeen. Siinä tapauksessa ratkaisuna voisi olla se, että 11 artiklan mukainen asiakirjojen toimittaminen alkuperäiseen valtioon koskisi myös Haagin sopimuksen 12 artiklan mukaista tilannetta.

Huomionarvoista on, että asetuskaan ei sisällä määritelmää asuinpaikasta. Kaappaustilanteessa voidaan pitää lähtökohtana täten Haagin lapsikaappaussopimuksen asuinpaikan määritelmää. [108] Muutoinkin prosessuaalisesti palauttamismenettely etenee kuten Haagin sopimuksen mukaisestikin etenisi, yllä mainittuja poikkeamia lukuun ottamatta. Prosessi eroaa kuitenkin siinä vaiheessa, kun on annettu kielteinen palautuspäätös, kuten edellä on selostettu asiakirjojen lähettämisen suhteen.

Bryssel II -asetus on uudistettu ja uutta asetusta on sovellettu 1.8.2022 alkaen. Asetuksen soveltamista koskeva kansallinen laki, laki tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta annetun neuvoston asetuksen soveltamisesta, (494/2022) tuli voimaan 1.8.2022. Keskeisin uudistus asetuksessa on, että toisessa EU-valtiossa annetun päätöksen täytäntöönpano esimerkiksi lapsikaappaustuomioissa ei enää edellytä erillistä täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista, vaan ne ovat suoraan täytäntöönpanokelpoisia toisissa EU-valtioissa. Lisäksi tällä uudella asetuksella pyritään kehittämään nykyistä asetusta, siinä havaittuja virheitä sekä parantamaan päätösten joustavaa liikkuvuutta jäsenmaiden kesken[109].

3.1.3. Pohjoismaat

Pohjoismaiden välillä on voimassa pohjoismainen tuomiolaki (Sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehdyn yksityisoikeudellista vaatimusta

---

[108] Helin, 2020, s.646.
[109] Helin, 2020, s. 478.

koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, SopS 56/1977). Tuomiolain nojalla voidaan panna täytäntöön pohjoismaisia huolto- ja tapaamisoikeuspäätöksiä. Kuitenkin myös eri pohjoismaiden välillä tapahtuviin lapsikaappauksiin sovelletaan Haagin lapsikaappaussopimusta, jotta mahdollistetaan keskusviranomaisjärjestelmän palvelut. [110]

Pohjoismaiden välillä on voimassa myös pohjoismainen avioliittokonventio eli sopimus avioliittoa, lapseksi ottamista ja holhousta koskevista yksityisoikeudellisista määräyksistä (SopS 20/1931). Kyseinen sopimus on voimassa Suomessa, Islannissa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Sopimus on tehty vuonna 1931, mutta avioeroa, lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat artiklat on uudistettu vuonna 2001. Kyseinen sopimus on ensisijaisesti sovellettava Bryssel IIa -asetukseen sekä kotimaisiin säännöksiin nähden. Sopimuksen soveltamisen edellytyksenä on se, että kumpikin osapuolista asuu jossakin Pohjoismaassa ja molempien on oltava jonkun Pohjoismaan kansalainen. [111]

3.2. Lapsikaappauksen käsittely

Kansainvälisiin lapsikaappauksiin ja kansainvälisissä perhesuhteissa elävien lasten lainsuojattomaan tilaan herättiin 1970-luvulla, kun kansainväliset kulkuyhteydet paranivat ja lentolippujen hinta alentui. Tällöin ratkaisuksi kehiteltiin Euroopan neuvostossa yleissopimus lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta (20.5.1980). Haagin yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta valmistui lähes välittömästi tämän jälkeen, 25.10.1980. Kuten ylempänä on käynyt ilmi, Suomi on ratifioinut näistä molemmat. [112]

---

[110] Kemppainen, 2001, s. 675.
[111] Aaltonen, 2009, s. 348.
[112] Helin, 2020, s. 568–569.

Käytännössä näistä kahdesta Haagin sopimus on jättänyt Euroopan neuvoston sopimuksen varjoonsa. Haagin sopimuksen etuina on nähty muun muassa sen globaalius, yksinkertaisuus sekä tehokkuus. [113] Sopimuksen ympärille on kehitelty jäsenvaltioihin keskusviranomaisista koottu järjestelmä, joka helpottaa valtioiden välistä yhteistyötä kaappaustilanteissa. Haagin lapsikaappaussopimuksen Suomen keskusviranomainen, oikeusministeriö, tekee muun muassa neuvontaa kaappauksiin liittyen ja toimii yhteyshenkilönä toisen sopimusosapuolen keskusviranomaiseen. On kuitenkin huomioitava, ettei oikeusministeriö toimi esimerkiksi hakijan asiamiehenä, avustajana tai edustajana kaappausasiassa. Oikeusministeriö voi kuitenkin selvittää, voisiko henkilö saada asiassa maksutonta oikeusapua ja lisäksi selvittää kaappausvaltion asiaan erikoistuneita juristeja. [114]

Lapsikaappausasia etenee Suomessa seuraavasti, mikäli lapsi on kaapattu nimenomaisesti Haagin lapsikaappaussopimuksen sopimusvaltioon:

1. Vanhempi, jonka lapsi on kaapattu, ottaa yhteyttä keskusviranomaiseen eli oikeusministeriöön
2. Oikeusministeriö toimittaa vanhemmalle palautushakemuslomakkeen ja antaa tarpeen mukaan ohjeita hakemuksen täyttämiseksi, sillä hakemus tulee täyttää huolellisesti [115]
3. Oikeusministeriö ottaa hakemuksen vastaan ja tarkistaa sen. Oikeusministeriö huolehtii asiakirjojen mahdollisesta käännätyksestä. Oikeusministeriö toimittaa hakemuksen kohdevaltion keskusviranomaiselle
6. Kun hakemus on vastaanotettu kohdevaltiossa, tarkistaa keskusviranomainen ensimmäisenä vaihtoehtona lapsen vapaaehtoisen palauttamisen

[113] Helin, 2020, s. 569.
[114] Oikeusministeriö, 2021, s. 8.
[115] Hakemuksessa on mainittava ainakin: vaatimus lapsen palauttamisesta, lapsen henkilötiedot, lapsen luvattomasti vieneen henkilötiedot, oikeudellinen peruste palauttamiselle (eli käytännössä selvitys huollosta ja sen rikkomisesta sekä asumistiedot Suomesta), yksityiskohtainen kuvaus palauttamatta jättämistilanteesta, lapsen epäilty olinpaikka sekä liitteinä näitä edellä mainittuja tukevia asiakirjoja, kuten huoltopäätös. Lisäksi on toimitettava valtakirja keskusviranomaiselle.

7. Mikäli vapaaehtoinen palauttaminen ei tule kysymykseen, saattaa keskusviranomainen hakemuksen paikallisen tuomioistuimen käsittelyyn ja ratkaistavaksi. Tuomioistuin joko määrää lapsen palautettavaksi tai jättää palauttamatta. Tarkempi oikeudenkäyntiprosessi riippuu kohdevaltiosta. [116]

Suomessa Haagin lapsikaappaussopimukseen perustuvat palautushakemukset käsitellään keskitetysti Helsingin hovioikeudessa ensiasteena ja muutoksenhakutuomioistuimena toimii korkein oikeus. Suomessa lapsikaappaussopimuksen ennaltaehkäisevää vaikutusta on pidetty tähän saakka tehokkaana keinona estää lapsikaappauksia. [117] Keskittämistä yhteen ensiasteen tuomioistuimeen on pidetty Suomessa hyvänä ratkaisuna, sillä kaappausten käsittely vaatii erityisosaamista tuomioistuimelta. Kun Helsingin hovioikeuden ja korkeimman oikeuden oikeustapausaineistoa tarkastelee, on niistä molemmat omaksuneet tiukan linjan, kun puhutaan palauttamatta jättämisestä. Tämä linjaus onkin keskeistä Haagin lapsikaappaussopimuksen tehokkaan toteutumisen kannalta. [118]

Vanhemmalle voi aiheutua lapsikaappausprosessista oikeudellisia kuluja. Keskusviranomaisen kanssa asioiminen on maksutonta, Suomessa keskusviranomainen myös vastaa esimerkiksi käännätykseen liittyvistä kuluista. Keskusviranomainen voi myös selvittää kohdevaltiosta, tarvitseeko hakija mahdollisesti kohdevaltiosta avustajaa ja voisiko hakijalla olla oikeus oikeusapuun. Oikeusavun saaminen riippuu kohdevaltion lainsäädännöstä sekä luonnollisesti henkilön tuloista. Kaikissa maissa ei välttämättä edes ole oikeusapujärjestelmää tai voi olla, ettei ulkomaalaiselle myönnetä oikeusapua laisinkaan. Oikeusministeriö voi kuitenkin oikeusapulain (257/2002) mukaan myöntää neuvontaa laajemman oikeusavun ulkomailla vireillä olevaan asiaan, mikäli katsoo, että siihen on erityisiä painavia syitä. Lisäksi vanhemmalle voi aiheutua kustannuksia muun

[116] Oikeusministeriö, s. 9.
[117] Malinen & Mikkola, 2021, s. 244–245.
[118] Karjalainen, 2019, s. 278.

muassa majoituksesta ja matkustamisesta kohdevaltioon ja vanhempi voi vaatia näitä kuluja vastapuolelta palauttamisoikeudenkäynnissä. [119]

Haagin lapsikaappaussopimuksessa ei ole yksittäistä mainintaa lapsen osallisuusoikeuksista käsiteltäessä kaappausta tuomioistuimessa. Kuitenkin lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artikla voidaan yhdistää siihen ja lapsen huoltolaki sisältää 39 §:n, joka velvoittaa selvittämään lapsen mielipiteen ennen palauttamishakemuksen ratkaisemista, mikäli lapsi voi ikänsä ja muiden seikkojen vuoksi olla tarpeeksi kypsä ilmaisemaan mielipiteensä aiheellisesti. Myös Bryssel II -asetuksen 11.2 artiklassa on vahvistettu lapsen oikeus tulla kuulluksi. Suomessa perustuslain 6.3 §:ssä säädetään lapselle oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

> Korkeimman oikeuden tapauksessa 14-vuotias kasvattilapsi oli lähtenyt kasvattivanhempien luota Virosta biologisen äitinsä luokse Suomeen. Korkein oikeus arvioi tapauksessa, oliko lapsen vastustamista pidettävä kieltäytymisperusteena palauttamiselle Viroon. Hovioikeus katsoi, että lapsen vastustaminen oli sinänsä painava syy, mutta määräsi lapsen siitä huolimatta palautettavaksi. Korkein oikeus kuitenkin katsoi toisin, että lapsi oli saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että hänen mielipiteeseensä on aiheellista kiinnittää huomiota ja hylkäsi palauttamisvaatimuksen. [120]

Yllä olevassa korkeimman oikeuden tapauksessa todettu ikä, 14 vuotta, on melko korkea lapsen asiaa koskevan asian käsittelyssä. Etenkin kun huomioi sen, että Haagin lapsikaappaussopimusta sovelletaan alle 16-vuotiaisiin. YK:n lapsen oikeuksien komitea on ottanut kantaa lapsen oikeuteen tulla kuulluksi, eli yllä mainittuun lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklaan. Komitea on määritellyt kyseisen artiklan yhdeksi sopimuksen neljästä yleisperiaatteesta[121]. Se merkitsee sitä, että lapsen oikeus tulla kuulluksi ei ole pelkästään oikeus, vaan se pitäisi ottaa periaatteena huomioon myös muita oikeuksia tulkittaessa.[122]

---

[119] Oikeusministeriö, 2021, s. 12–13.
[120] KKO 2009:85.
[121] Muita periaatteita ovat oikeus syrjimättömyyteen, oikeus elämään sekä kehittymiseen ja lapsen edun ensisijaisuus.
[122] United Nations, 2009, s. 5.

Komitea on todennut, että artiklan ilmaisu *”joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä”* velvoittaa sopimusvaltiot arvioimaan lapsen valmiuksia muodostaa oma mielipide. Tämä puolestaan tarkoittaa, että valtiot eivät voi lähteä pelkästään siitä olettamuksesta, että lapsi ei pystyisi itsenäiseen mielipiteen muodostukseen. Komitea korostaa kommentissaan, ettei artikla aseta oikeudelle minkäänlaista ikärajaa ja suosittaa, etteivät sopimusvaltiotkaan niitä asettaisi. Ikäraja voisi nimittäin olla oikeutta rajoittava elementti. [123]

Edelleen komitea on todennut iän puolesta, että lapsi voi osoittaa mielipiteensä jo hyvin varhaisessa ikävaiheessa, eikä biologinen ikä ole välttämättä tae lapsen kehityksestä ja kyvystä ymmärtää asioita. Lapsella ei ole tarpeen olla kaiken kattavia tietoja hänen tilanteestaan, vaan riittävät tiedot kelpaavat. Artiklan täytäntöönpano edellyttää myös muiden kuin kielellisten viestintätapojen tunnustamista, esimerkiksi leikki, piirtäminen ja maalaaminen, joiden avulla hyvin pienikin lapsi voi osoittaa mielipiteitään. Myös vammaisille lapsille on tarpeen luoda riittävät edellytykset tuoda mielipiteensä esiin. Kehitystaso, jolla tarkoitetaan kykyä ymmärtää ja arvioida jonkin tietyn asian seurauksia, tulee aina arvioida yksilöllisesti. Myös asia, jota käsitellään, tulee ottaa huomioon ja sen mahdolliset vaikutukset, kuten traumat, lapseen. [124]

> Korkein oikeus on katsonut ennakkotapauksessaan, että estettä täytäntöönpanolle ei ollut, vaikka lapsen palauttamista koskevan määräyksen täytäntöönpano pyrittiin estämään lasten vastustuksen perusteella. Tapauksessa lapset olivat olleet kesälomalla äitinsä kanssa Suomessa ja heidän oli määrä palata Yhdysvaltoihin ennen kesälomansa päättymistä, mutta näin ei tapahtunut, vaan lapset jäivät Suomeen. Lasten isä teki hakemuksen lasten palauttamisesta Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla. Hovioikeus hylkäsi hakemuksen sillä nojalla, että lapset olivat vastustaneet palauttamista. Korkein oikeus kuitenkin määräsi lapset palautettaviksi. Espoon käräjäoikeus määräsi korkeimman oikeuden päätöksen mukaisesti päätöksen täytäntöön ja lapset olisi heti noudettava ulosottomiehen toimesta. Lasten äiti teki asiasta ulosottovalituksen ja hovioikeus katsoi, että lasten vastustaminen täytäntöönpanotilanteessa oli ollut aitoa ja he olivat saavuttaneet jo sellaisen iän ja kypsyyden, että mielipiteisiin oli aihetta kiinnittää huomiota. Hovioikeus kumosi kihlakunnanvoudin noutoa koskeneen ratkaisun.

---

[123] United Nations, 2009, s. 8.
[124] United Nations, 2009, s. 8, 10.

> Hovioikeus oli myös kuullut lapsia asian suhteen henkilökohtaisesti ja lapset olivat todenneet haluavansa asua äitinsä kanssa Espoossa. Vanhempi pojista oli myös ilmoittanut haluavansa käydä koulua Espoossa, jossa hänellä oli kavereita ja jossa hän myös viihtyi. Hovioikeuden ratkaisusta isä valitti korkeimpaan oikeuteen muun muassa sillä perusteella, että korkein oikeus oli jo ratkaissut kysymyksen, eivätkä olosuhteet olleet sen jälkeen muuttuneet. Korkeimman oikeuden eri mieltä ollut jäsen kiinnitti huomiota siihen, että lasten aito mielipide olisi ollut selvitettävissä. Eri asia on, onko mahdollinen vastustus loppujen lopuksi sen sisältöistä, että sille voitaisiin lain mukaan antaa merkitystä palauttamismääräyksen täytäntöönpanon esteenä. Lasten mielipiteen selvittäminen olisi kuitenkin vienyt aikaa, joka olisi omiaan viivästyttämään palauttamisprosessia. Vaakakupissa on siis nähtävä toisaalta lapsen etu, toisaalta Haagin lapsikaappaussopimuksen perimmäinen tarkoitus, eli lapsen nopea palauttaminen kotivaltioonsa. [125]

Aina kuitenkaan lasta ei palauteta lapsikaappaushakemuksen mukaisesti. Lasta ei ensinnäkään Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla palauteta, mikäli lapsikaappaussopimuksen soveltamisedellytykset eivät täyty. Toisekseen lasta ei palauteta, vaikkakin kyseessä olisi lapsikaappaussopimuksen tarkoittama lapsikaappaus, mikäli jokin kieltäytymisperuste soveltuu tapaukseen. Palauttamatta jättämistä kuitenkin tulee arvioida tiukasti ja todistustaakkakin on yleensä sillä, joka vetoaa esimerkiksi johonkin kieltäytymisperusteeseen. Samoin jos vedotaan johonkin lapsikaappauksen edellytyksiin, esimerkiksi suostumukseen vetoamisessa on osoitettava suostumuksen olemassaolo. Myös lapsen edun arviointi on merkittävässä roolissa punnittaessa palauttamista. [126]

Toisen vanhemman suostumus lapsen palauttamatta jättämiselle ei saa perustua valheelliseen tietoon tai petokseen, vaan hänellä on oltava käytössään kaikki tapaukseen liittyvät olennaiset seikat. Näyttökynnys hyväksymisen antamiselle on haastava arvioida, sillä vanhempien välillä on harvemmin esimerkiksi minkäännäköistä kirjallista sopimusta, vaan kyse on useimmiten vanhempien välillä käydystä suullisesta sananvaihdosta. Joka tapauksessa näyttökynnys on lapsikaappauksissa asetettava korkealle. [127] Mielestäni mielenkiintoinen näkökulma tähän on myös viranomaisen

---

[125] KKO 2004:129 (ään.).
[126] Karjalainen, 2019, s. 282.
[127] Mikkola, 2012, s. 114–115.

vastuu esimerkiksi kerrottaessa huoltajalle hänen huollollista oikeuksistaan tai mitä merkitystä hyväksymisellä voi olla.

> Korkein oikeus punnitsi tapauksessaan sitä, oliko lasten poisvienti ollut luvatonta vai oliko lasten vanhempi hyväksynyt poisviennin. Perhe oli asunut Ruotsissa ja toinen puolisoista oli muuttanut lasten yhteisten lasten kanssa Suomeen. Helsingin hovioikeus oli hylännyt lasten palauttamista koskevan hakemuksen sillä perusteella, että lasten asuminen ja päivähoito oli Suomessa järjestetty asianmukaisesti sekä lasten sopeutuneen uuteen ympäristöönsä Suomesta. Puolestaan korkein oikeus katsoi, että ei voitu katsoa hakijan suostuneen lasten poisviemiseen eikä sitä edes hiljaisesti hyväksyneen. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden lopputulosta. [128]

> EIT:n arvioimassa tapauksessa perheessä oli kaksi lasta ja perhe muutti Sveitsiin isän työn vuoksi. Äiti haki avioeroa Puolassa, josta he olivat kotoisin ja samalla haki lastensa väliaikaista huoltajuutta. Äiti vei lapset Puolaan lomalle ja lupasi palauttaa lapset sen jälkeen, muttei todellisuudessa palauttanutkaan. Äidille myönnettiin lasten väliaikainen huoltajuus ja isä haki lasten palauttamista Sveitsiin Haagin sopimuksen nojalla. Isän hakemus kuitenkin hylättiin ja huoltajuus meni lopullisesti äidille. Isä valitti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen Euroopan yleissopimuksen 8. artiklan rikkomisesta. EIT katsoi, että tapauksessa oli rikottu kyseistä artiklaa (ään.). Tuomioistuin ei ollut ottanut huomioon sen maan lakia, jossa lapset olivat vakituisesti asuneet ja lisäksi äidin hakemus väliaikaisesta huoltajuudesta hyväksyttiin ilman, että isälle ilmoitettiin hakemuksesta. Kyseessä oli täten virheellinen tulkinta, kun viranomaiset katsoivat, ettei Haagin sopimus sovellu ja täten myös isän prosessuaalisia oikeuksia loukattiin. [129]

Hallituksen esityksen mukaan on lapsen palauttamista koskevan päätöksen toimittaminen huolto- ja tapaamisoikeuslain 44 §:n mukaan hovioikeuden lähetettävä viran puolesta päätös asianomaiselle ulosotonhaltijalle ja kehottaa kiireelliseen päätöksen täytäntöönpanoon. Mikäli hovioikeus päättää saman lain 43 §:n 3 momentin mukaisesti päätöksen olevan täytäntöönpanokelpoinen vasta sen saavutettua lainvoiman, tulee määräys toimittaa ulosottoviranomaiselle sen jälkeen.

---

[128] KKO 2006:32.
[129] EIT R.S. v. Puola no. 63777/09, 21.7.2015.

Täytäntöönpanossa noudatetaan edelleen saman lain 45 §:n ja 46 §:n mukaisesti eräin poikkeuksin täytäntöönpanolakia. [130]

> Korkeimman oikeuden tapauksessa kyse oli siitä, oliko lasten vanhempi suostunut siihen, että lapset jäisivät Suomeen. Lapset oli jo aiemmalla tuomioistuimen päätöksellä määrätty palautettaviksi Australiaan, mutta tätä palauttamista ei ollut pantu täytäntöön. Palauttamista vaatinut vanhempi oli hakenut uudeltaan korkeimpaan oikeuteen asti edenneessä oikeudenkäynnissä lasten palauttamista. Korkeimman oikeuden tuli punnita, oliko kyseessä jälkikäteinen hyväksyntä lasten palauttamatta jättämiselle. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä siitä, että voitiin katsoa hakijan hyväksyneen lasten Suomeen jäämisen ja hylkäsi palauttamista koskevan hakemuksen. Eri mieltä ollut jäsen katsoi, että lasten asuinpaikkavaltio välittömästi ennen palauttamatta jättämistä oli ollut Suomi eikä Australia ja oli korkeimman oikeuden päätöksestä ilmenevällä kannalla. [131]

Edellä mainitun hallituksen esityksen mukaan yhteishuoltaja ei voi viedä ilman toisen huoltajan suostumusta lasta pysyvästi pois maasta. Mikäli tätä kuitenkin yritetään, ei toinen vanhemmista välttämättä ehdi hakemaan huolto- ja tapaamisoikeuslain 17 §:n mukaista täytäntöönpanokelpoista väliaikaista määräystä. Mikäli tällaista täytäntöönpantavissa olevaa päätöstä ei ole, ei vanhempi voi myöskään vaatia lapsen väliaikaista sijoittamista täytäntöönpanolain 24 §:n 2 momentin nojalla. Tässä tapauksessa huoltaja voi pyytää poliisia estämään lapsen maasta viemisen, joka loukkaisi hänen huollollisia oikeuksiaan. Poliisin toimivalta tällaisissa tapauksissa voi kuitenkin olla hyvinkin tulkinnanvarainen, eikä se välttämättä riitä turvaamaan vanhemman huollollisia oikeuksia. Tällaisissa tapauksissa voidaan myös turvautua lastensuojelulain mukaiseen lapsen huostaanottoon sosiaalilautakunnan toimesta. [132]

Mikäli edellä mainitut toimenpiteet eivät ole riittäviä, on hallituksen esityksessä esitetty lisättävän huolto- ja tapaamisoikeuslakiin 48 a §, jonka mukaan lapsen yhteishuoltaja voisi vaatia ulosottoviranomaiselta tai vaihtoehtoisesti poliisilta lapsen välitöntä haltuun ottamista ja täytäntöönpanolain 24 §:n 2 momentin mukaista väliaikaista sijoittamista, mikäli on syytä epäillä yhteishuoltajan vievän lapsen luvattomasti pois maasta. Tämän

---

[130] HE 96/1995 vp, s. 66.
[131] KKO 2008:89 (ään.).
[132] HE 96/1995 vp, s. 58.

lisäksi edellytetään, että lapsen maastavientiä ei ole asian kiireellisyyden vuoksi mahdollista estää täytäntöönpanokelpoista väliaikaismääräystä. Tällaista turvaamistointa voi vaatia ainoastaan lapsen yhteishuoltaja. [133]

Yleisesti kaappausasian käsittelyn kesto vaihtelee paljon Haagin sopimusvaltioiden kesken[134]. Suomessa vuodesta 2016 lähtien lapsikaappausasian käsittely korkeimmassa oikeudessa on tarvinnut oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 30 luvun 3 §:n mukaisen valitusluvan. Lapsikaappausasian käsittely voi pitkittyä huomattavasti, mikäli asia etenee ylempään oikeusasteeseen ja tällöin, sopimusvaltiosta riippuen, käsittelyyn voi mennä useita vuosia. Vanhempien on jo tämänkin vuoksi vähintään suotavaa koittaa käydä sovintoon tähtääviä keskusteluja. [135] Tuomioistuimen tulee joka tapauksessa Bryssel IIa -asetuksen 11 artiklan 3. kohdan mukaisesti käsitellä lapsikaappaus-asia kiireellisesti ja annettava tuomionsa asiassa viimeistään kuuden viikon kuluttua pyynnöstä, ellei se ole poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdotonta.

Euroopan parlamentti hyväksyi vuonna 2018 ehdotuksen siitä, että EU:n lainsäädäntöä lapsikaappauskonfliktien ratkaisemiseksi parannettaisiin. Europarlamentikot ovat ehdottaneet, että laissa korostettaisiin entistä enemmän lasten oikeuksien suojelua. Erityisesti tämä tarkoittaisi lapsen kuulemista kaappaustilanteen ratkaisemisessa. Lasta tulisi kuulla tilanteessa, jossa lasta ei painosteta ja asiantuntevan haastattelijan toimesta. [136]

3.3. Maat, joihin kansainväliset sopimukset eivät päde

Maat, jotka eivät kuulu Haagin lapsikaappaussopimukseen tai ei vaihtoehtoisesti ole EU-maa, lapsikaappaustilanteessa ei voida soveltaa sopimusta tai asetusta. Tällöin tilanne on huomattavasti monimutkaisempi ja kansainvälisyksityisoikeudellinen, esimerkiksi

---

[133] HE 96/1995 vp, s. 68.
[134] Oikeusministeriö, 2021, s. 9.
[135] Oikeusministeriö, 2021, s. 9.
[136] Euroopan parlamentti, 2018.

huoltoratkaisun tunnustaminen ja sen täytäntöönpano esimerkiksi nojaten muihin sopimuksiin tai kansalliseen lainsäädäntöön. [137] Esimerkiksi suurin osa Afrikan, Aasian ja Lähi-Idän maista on jättäytynyt lapsikaappaussopimuksen ulkopuolelle. Palautusprosessi voi tällaisissa tapauksissa vaatia erittäin diplomaattisen tien.

Konsulipalvelulaki (498/1999) sääntelee Suomessa tilannetta, jossa kaappauksen osapuolena on valtio, joka ei kuulu Haagin lapsikaappaussopimukseen. Lain 31 §:ssä kerrotaan edellytykset toimenpiteille lapsen palauttamiseksi. Sen mukaan edustusto avustaa palauttamisessa, mikäli poisvienti tai palauttamatta jättäminen on ollut luvatonta lapsen huoltolain nojalla *eikä lapsen palauttamista koskevan asian hoitaminen kuulu muun viranomaisen toimivaltaan lain, asetuksen taikka Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella. Myös* näissä tapauksissa lapsen on oltava alle 16-vuotias, palauttamista pyytävän huoltajan on oltava Suomen kansalainen, lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, josta lapsi vietiin tai jätettiin palauttamatta ja edelleen lapsen palauttamista koskeva asia ei kuulu muulle viranomaiselle.

Konsulipalvelulain 32 §:n mukaan edustusto pyrkii ensinnäkin lapsen vapaaehtoiseen palauttamiseen ja löytämään asiassa sovinnollisen ratkaisun. Mikäli se ei onnistu, voi edustusto tehdä virka-apupyynnön *1) lapsen olinpaikan ja hänen olosuhteittensa selvittämisestä sekä lapsen palauttamisesta, 2) paikallisen lainsäädännön mukaisen oikeusavustajan ja muun oikeusavun saamisesta lapsen palauttamista pyytäneelle sekä 3) yleisluontoisten tietojen hankkimisesta asianomaisen valtion lainsäädännöstä tarpeellisilta osin.* Lisäksi edustusto avustaa lapsen kotiuttamisessa sekä asianosaisten yhteydenpidossa ja asioi kohdevaltion viranomaisen kanssa.

Edustuston avustamisvelvollisuus koskee lapsikaappausta myös tilanteissa, jossa lapsikaappaustilanteessa on mukana valtio, joka ei kuulu lapsikaappaussopimuksiin. Tällöin avustamisvelvollisuus koskee lapsikaappausta suurin piirtein sellaisena, joksi se

---

[137] Koulu, 2010, s. 668.

on määritelty lapsikaappaussopimuksissakin. [138] Tapauksessa, jossa kohdevaltiona on Haagin sopimuksen ulkopuolinen valtio, avustaa Suomessa oikeusministeriön sijaan ulkoministeriö. Ulkoministeriön käytössä olevat keinot ja toimivalta on kuitenkin merkittävästi suppeampi, sillä lapsikaappaussopimuksen keinot eivät luonnollisesti ole käytettävissä ja asian käsittely ja ratkaiseminen on käytännössä kokonaan kohdevaltion lainsäädännön ja viranomaisten yhteistyöhalukkuuden varassa. [139]

Ongelmalliseksi ovat osoittautuneet myös Yhdysvallat. Yhdysvallat kyllä kuuluvat Haagin lapsikaappaussopimukseen, mutta siitä huolimatta lapsen palauttaminen Yhdysvalloista on koettu haasteelliseksi. Yhdysvaltojen kanssa prosessit ovat kestäneet pitkään ja siellä on tapana tulkita sopimusta oman maan eduksi. [140]

Lapsikaappauksen käsittely etenee Suomessa seuraavasti, mikäli kohdevaltiona on Haagin lapsikaappaussopimuksen ulkopuolinen valtio (konsulipalvelulaki 31 §, 32 §):

1. Vanhempi, jonka lapsi on kaapattu, on yhteydessä ulkoministeriöön ja laatii palauttamishakemuksen. Ulkoministeriö voi neuvoa hakemuksen teossa
2. Ulkoministeriö ja edustustot pyrkivät selvittämään sovinnollista ratkaisua asianosaisten välillä
3. Mikäli sovinnollinen ratkaisu ei tule kysymykseen, edustusto voi toimittaa virka-apupyynnön toimivaltaiselle viranomaiselle
4. Kohdevaltion lainsäädäntö ja viranomaisten yhteistyöhalukkuus määrittää palauttamista tai palauttamatta jättämistä. On huomioitava, että ulkoministeriö ei voi toimia tapauksessa hakijan avustajana. [141]

Lisäksi voidaan koettaa Suomessa annetun päätöksen tunnustamista päteväksi. Mikäli se onnistuisi, voitaisiin se panna täytäntöön ja palauttamistoimiin voitaisiin ryhtyä. Tosiasiassa vaikka Suomessa annettaisiin täytäntöönpanokelpoinen palauttamispäätös,

---

[138] HE 169/2005 vp, s. 11.
[139] Ulkoministeriö.
[140] Fredman, 2014.
[141] Ulkoministeriö, 2021, s. 10.

ei kohdevaltio välttämättä tunnusta sen oikeusvaikutuksia ja täten päätös jää käytännössä ilman vaikutusta. Mikäli tällainen tunnustaminen ei tule kysymykseen, jää hakijan ainoaksi keinoksi käytännössä huoltoriidan aloittaminen vieraassa valtiossa vieraan lain nojalla. On erityisen hyvä huomioida se, että oikeudenkäynnissä sovelletaan juuri vieraan maan lakia, sillä useissa maissa esimerkiksi uskonto voi vahvasti määrittää lainsäädäntöä. [142]

4. VIRANOMAISEN TOIMINTA LAPSIKAAPPAUSTILANTEESSA

4.1. Lapsikaappauksen ennaltaehkäisy

Tärkeimmässä roolissa lapsikaappauksen ennaltaehkäisyssä on luonnollisesti vanhemmat itse. Vanhempien olisi tärkeää tehdä sopimus lapsen asumisesta, huollosta ja tapaamisoikeudesta, joko keskenään tai esimerkiksi kaupungin lastenvalvojalla tai mikäli sekään ei ole riittävä ja vanhempien näkemykset ovat riitaisia, tuomioistuimessa joko riita-asian oikeudenkäyntimenettelyssä tai tuomioistuinsovittelussa. Tapaamisoikeus voidaan määrätä tuomioistuimen määräyksellä tai vaihtoehtoisesti

[142] Mikkola, 2012, s. 126.

vanhempien keskinäisellä sopimuksella tapahtumaan valvottuina, jolloin mahdollista kaappausta voisi ennakoida. [143]

YK:n lapsen oikeuksien sopimus lähtee siitä, että lapsi on itsenäinen yksilö, eikä ainoastaan jonkun perheen jäsen. Lapsi on kuitenkin myös suojelun kohde ja lapsen turvallisuudesta huolehtiminen onkin perheen tehtävä ensisijaisesti. Viranomaisten on tarpeen mukaan tässä tehtävässä perhettä autettava. [144] Viranomainen voi pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollista lapsikaappaustilannetta monin eri keinoin. Yksi keino on, että tuomioistuin määrää lasta tapaavan vanhemman luovuttamaan passinsa sekä lapsen passin tapaamisen ajaksi esimerkiksi poliisiviranomaiselle. [145] Tuomioistuin voi myös määrätä hakemuksesta väliaikaismääräyksen lapsen huollosta ja asumisesta. Väliaikaismääräys on välittömästi täytäntöönpanokelpoinen. [146] Viranomaisten toimintaan tilanteessa voi vaikuttaa kaappausvaltion viranomaisten kehittämättömyys, esimerkiksi poliisi- ja oikeushallinnon alalla, uskonnollisten tuomioistuinten valta tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi eri heimoille ja klaaneille kuuluva päätösvalta[147].

Suomessa eri viranomaiset voivat törmätä lapsikaappaustilanteisiin. Esimerkkeinä voisi mainita poliisi, tulliviranomaiset, rajavartijat ja tuomioistuimet. Lisäksi esimerkiksi lastensuojelussa voidaan kaappausuhkaan törmätä ja turvakodit tarjoavat suojaa etenkin akuutissa uhkatilanteessa oleville, etenkin mikäli omaan kotiin on turvatonta jäädä[148]. Kuten todettua, voi tapahtunut kaappaus aiheuttaa sekä kaapatussa lapsessa että lähipiirissä traumoja ja näiden käsitteleminen ammattihenkilöstön kanssa on tärkeää. Lapsikaappauksen käsittely on eri viranomaisten välistä yhteistyötä, ja yhteistyön on nimenomaisesti tärkeää olla sujuvaa, jotta kaappausasia tai sen uhka saadaan mutkattomasti käsiteltyä.

---

[143] Oikeusministeriö, 2021, s. 13–14.
[144] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 38–39.
[145] Hakalehto, 2018, s. 203.
[146] Oikeusministeriö, 2021, s. 14.
[147] Aarni ym., 2008, s. 9.
[148] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 54.

Hallituksen esityksen mukaa Euroopan neuvoston sopimuksella ja Haagin sopimuksella on pyrkimyksenä kansainvälisten lapsikaappausten ennaltaehkäiseminen sekä palauttaa kaapattu lapsi kotimaahansa turvallisesti ja nopeasti[149]. Suomessa viranomainen voi ennaltaehkäistä lapsikaappausta väliaikaisilla turvaamistoimilla. Turvaamistoimet perustuvat eri säännöksiin ja ne ovat erityyppisiä, riippuen tilanteesta. Mikäli tilanne on erittäin kiireellinen, voi vanhempi ottaa yhteyttä viranomaiseen joko lapsen huoltolain tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanolain nojalla. Lapsen huoltolain 48 a §:n mukaan se soveltuu kiiretapauksiin, mikäli kyseessä on yhteishuolto, joka perustuu lakiin tai vaihtoehtoisesti on annettu erillinen yhteishuoltopäätös ja lapsikaappauksen haluaa estää se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu. Lapsen huoltolain mukainen pyyntö tehdään poliisille tai ulosottoviranomaiselle. Puolestaan täytäntöönpanolaki soveltuu kiiretapauksiin, mikäli huoltopäätös on annettu ja täytäntöönpanoprosessi siitä on jo vireillä tai mikäli huoltopäätös on annettu, mutta sitä ei ole vielä laitettu vireille täytäntöönpanoprosessiin. Hakijana voi olla täytäntöönpanolaissa yksinhuoltaja tai huoltaja, jonka luokse lapsi on määrätty asumaan. Pyyntö tehdään poliisille tai ulosottoviranomaiselle, kuten lapsen huoltolaissakin. (Täytäntöönpanolaki 25 §).

> Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaus kuvastaa viranomaisten asianmukaista toimintaa lapsikaappaustilanteessa sekä lapsen edun huomioimista viranomaistoiminnassa. Tapauksessa lasten vanhemmat olivat eronneet ja lapset olivat jääneet Romaniaan. Lapset olivat kuitenkin muuttaneet toisen vanhempansa kanssa Yhdysvaltoihin, eikä lapsia oltu luovutettu hakijalle pyynnöistä huolimatta. Lapset määrättiin luovutettaviksi toiselle vanhemmalleen, mutta tästä huolimatta heitä ei luovutettu. Hakija väitti hakemuksessaan komissiolle, että Romanian viranomaiset eivät olleet ryhtyneet toimenpiteisiin tuomioistuimen lasten palauttamista koskevan täytäntöönpanon varmistamiseksi ja tämä oli vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa vahvistettua oikeutta perhe-elämän suojaan. Lisäksi viranomaisten toiminta oli pitkittänyt lapsen palauttamisesta annetun määräyksen täytäntöönpanoa, eikä muun muassa tuomioistuimen ratkaisua tai haastetta oltu annettu asianmukaisesti tiedoksi. Komissio katsoi yksimielisesti, että 8 artiklaa oli rikottu. Edelleen hakija haki tuomioistuimesta päätöstä siitä, että 8 artiklaa on rikottu ja pyysi tästä korvausta, samoin perustein kuin komissiolle. Myös tuomioistuin

[149] HE 169/2005 vp, s. 10.

> katsoi, että Romanian viranomaisten toiminta ei täyttänyt 8 artiklan menettelyvaatimuksia. Tuomioistuin totesi myös, ettei viranomaiset olleet toteuttaneet Haagin lapsikaappaussopimuksen 7 artiklan mukaisia toimenpiteitä varmistaakseen lasten palauttamisen hakijalle. Romania velvoitettiin korvaamaan hakijalle korvauksia henkisestä vahingosta sekä kuluista. [150]

Mikäli tapaus ei ole niin kiireellinen, voidaan tehdä turvaamistoimesta pyyntö täytäntöönpanolain 25 §:n 1 momentin mukaisesti huoltopäätöksen täytäntöönpanoasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Pykälän mukaan täytäntöönpanoasiaa käsittelevä tuomioistuin voi huoltoa koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi välittömästi vastapuolta kuulematta määrätä, että lapsi sijoitetaan väliaikaisesti valtion tai hyvinvointialueen omistamaan tai ylläpitämään laitokseen taikka muuhun sopivaan hoitoon.

Esimerkiksi Rajavartiolaitoksella työskentelevien rajavartijoiden tulee noudattaa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen Schengenin rajasäännöstöä (399/2016). Alaikäisiin kohdistuu säännöstön 6. kohdan mukaan erityisjärjestelyitä. Tämän kohdan mukaan rajavartijoiden on kiinnitettävä erityistä huomiota alaikäisiin riippumatta siitä, matkustavatko lapset yksin vai aikuisen seurassa. Alaikäiset on tarkistettava samoin kuin aikuiset säännöstön mukaisesti. Edelleen kuitenkin säännöstön kohdassa 6.2 säädetään, että rajavartijan tulee tarkistaa alaikäisen huoltajat, kun aikuisen seurassa on alaikäinen. Erityisen tärkeää tarkistaminen on silloin, kun alaikäinen on ainoastaan yhden aikuisen seurassa ja on vakava syy epäillä, että alaikäinen on viety luvattomasti lailliselta huoltajaltaan. Mikäli näitä vakavia syitä on, tulee rajavartijan suorittaa lisätutkimuksia.

> Apulaisoikeusasiamies moitti rajavartijan toimintaa lapsikaappaustilanteessa (EOAK 4423/2021). Tapauksessa Rajavartiolaitoksen virkamies oli huomannut, että äitinsä kanssa matkustaneella lapsella ei ollut mukanaan Suomeen palaamiseen tarvittavia matkustusasiakirjoja ja huomauttanut tästä lapsen äidille. Myöskään kirjallista lupaa huoltajalta viedä lapsi maasta, ei ollut. Asian kantelija, eli huoltaja, oli ollut tapahtuma-aikaan lapsen yksinhuoltaja. Tästä huolimatta rajavartija oli antanut lapsen äidin jatkaa matkaa Venäjälle lapsen kanssa. Tästä oli käynnistynyt Haagin lapsikaappaussopimuksen mukainen palautusprosessi, joka ei ole toistaiseksi johtanut palauttamistoimenpiteisiin.

[150] EIT Ignaccolo-Zenide v. Romania, no 31679/96, 25.1.2000. Myös Sylvester v. Itävalta 24.4.2003.

> Apulaisoikeusasiamies kehotti Rajavartiolaitosta ryhtymään koulutuksellisiin toimenpiteisiin lapsikaappausten ehkäisemiseksi.

Kaapatut Lapset ry on todennut, etteivät he ole tyytyväisiä Suomen viranomaisten toimintaan kaappaustilanteissa. Suuremmissa kaupungeissa viranomaispalvelut toimivat paremmin, mutta pienemmät kunnat ovat ongelmallisia, sillä niissä harvemmin on viranomaisilla ammattitaitoa kaappaustilanteissa. Kaappaustilanne ja myös sen uhka on lähes poikkeuksetta aina traumaattinen kokemus lapselle. Tämän vuoksi Suomen viranomaisten tulisi ottaa jo pelkkä kaappauksen uhka todesta. [151]

Myös lähestymiskielto voi olla yksi keino ennaltaehkäistä lapsikaappausta. Lähestymiskielto voidaan määrätä lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998, lähestymiskieltolaki) 2 §:n mukaan, mikäli *on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.* Lähestymiskielto voidaan määrätä 3 §:n 1 momentin mukaan perusmuotoisena, jolloin henkilö ei saa ottaa yhteyttä tai tavata hakijaa. Saman pykälän 2 momentin mukaan perheen sisäisessä lähestymiskiellossa henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattu henkilö asuvat, eikä hän saa palata asuntoon. 3 momentissa on laajennettu lähestymiskielto, eli mikäli 1 momentin mukainen lähestymiskielto ei ole riittävä, voidaan määrätä lähestymiskielto koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön oleskelupaikan läheisyyteen. Lähestymiskiellot määrää tuomioistuin ja poliisi valvoo lähestymiskieltojen noudattamista. Kiellon rikkomisesta seuraa rikoslain 9 a §:n mukaan sakkoa tai vankeutta vähintään yksi vuosi. Lähestymiskielto on mahdollista myös määrätä väliaikaisena lähestymiskieltolain 11 §:n nojalla.

> Myös poliisin toiminnasta on vastaavanlainen tapaus kuin yllä oleva rajavartijan tapaus. Apulaisoikeusasiamies huomautti tapauksessaan (EOAK 4168/4/11), että poliisi ei ollut kiinnittänyt tilanteessa riittävästi huomiota lapsikaappausepäilyyn. Tilanteen hoitaminen oli jäänyt yhden poliisin varaan. Tilanteessa kantelija epäili

---

[151] Fredman, 2014.

> vaimonsa kaappaavan lapset Venäjälle ja kantelijan mukaan poliisin toiminta tilanteessa edesauttoi omalta osaltaan kaappaamista. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan Poliisihallituksen tulisi harkita valtakunnallista ohjeistusta lapsikaappaustilanteita ajatellen, sillä vaikka laista löytyy keinoja lapsikaappaustilanteiden ehkäisemiseksi, niiden soveltaminen voi tositilanteessa olla haasteellista.

Kaapatut lapset ry on tehnyt Euroopan parlamentille kansalaisaloitteen rekisteristä, joka perustettaisiin Schengen-alueelle. Rekisteriin voisi ilmoittaa kaapatun lapsen, ja sitä kautta saisi tiedon nopeasti rajalle. Tällä hetkellä Suomessa on käytössä hälytysjärjestelmä, mikäli on herännyt epäilys lapsen viemisestä pois maasta. Hälytystä käytetään kuitenkin vain hätätilanteissa muutaman päivän ajan. Siten hälytys ei aja asiaa niin kuin olisi tarpeellista ja hälytysjärjestelmä yltää ainoastaan Suomen rajoille. [152]

Myös muita mahdollisia viranomaistoimia voisi kehitellä kaappauksen ehkäisemiseksi. Näitä olisi esimerkiksi valvottujen tapaamisten järjestäminen vanhemman kanssa, lapsen passin peruuttaminen, päiväkotien ja koulujen kouluttaminen tarkkaavaisuuteen sekä ennen kaikkea panostaminen ulkomaisen vanhemman kotouttamiseen Suomeen, että vanhempi todella tietäisi, miten suomalainen yhteiskunta toimii esimerkiksi avioerotilanteessa tai huoltoriitatilanteessa. [153]

Lastensuojelulain nojalla voidaan tehdä lapsikaappauksen ollessa riskinä, kiireellinen sijoitus. Kyseisen lain 38 §:n nojalla lapsi voidaan kiireellisesti sijoittaa ja turvata hänen hoitonsa ja huolto, mikäli lapsi on saman lain 40 §:n mukaan välittömässä vaarassa. Sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää, mutta voi kestää sen yli, mikäli viranhaltija tekee 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle tai ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta huostaanottoasia on jo vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

---

[152] Fredman, 2014.
[153] Fredman, 2014.

On tärkeä korostaa viranomaistoiminnan ennaltaehkäisevää näkökulmaa lapsikaappaustilanteessa. [154] Toki viranomaistoiminnan tehokas toimivuus on tärkeää myös kaappaustilanteen jälkeen lapsen saamiseksi takaisin kotivaltioonsa. Lisäksi on tärkeää, että viranomaisilla olisi tarvittavat keinot puuttua kaappaustilanteeseen. Juuri yllä mainittu rekisteri Schengen-alueelle on hyvä esimerkki keinosta, jolla viranomaistoiminnan tehokkuutta saataisiin parannettua.

> EIT:in tapaus Rinau v. Lithuania kuvastaa lapsikaappaukseen liittyvää poliitikkojen ja viranomaisten luomaa negatiivista ja painostavaa ilmapiiriä, oikeusvaltion periaatteiden vastaisuutta sekä lapsikaappaustapauksen saavuttamaa merkittävää julkisuutta. Tapauksessa hakijat kantelivat Liettuan viranomaisten toiminnasta lapsikaappaustilanteen hoitamisesta. Lapsi palautettiin hakemuksen mukaan Saksaan. Tapaus herätti paljon keskustelua julkisuudessa, muun muassa poliitikkojen keskuudessa. Poliitikot muun muassa arvostelivat lapsen palauttamista Saksaan ja väittivät, ettei liettualaisen äidin oikeuksia suojeltu. Hakija kanteli tuomioistuimelle viitaten muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan, eli oikeuteen perhe-elämän kunnioittamiseen sekä 6 artiklan 1 kohtaan oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi he valittivat oikeudenkäynnin politisoituneen. Tuomioistuin katsoi, että kansanedustajat kyseenalaistivat avoimesti oikeuden päätöksen laillisuuden ja elättelivät lapsen liettualaisessa vanhemmassa turhia toiveita asian uudelleen avaamiseksi. Liettuan viranomaisten toiminta ei vastannut sitä, mitä heiltä odotetaan 8 artiklan mukaisesti. Tuomioistuin velvoitti Liettuan maksamaan hakijoille korvauksia kuluista ja aineettomasta vahingosta. [155]

---

[154] Tapauksessa EIT M.K. v. Greece, no. 51312/16, 1.2.2018 lasta ei palautettu, vaikka lapsen huolto oli toisessa maassa asuvalla äidillä. Tapaus kuvastaa hyvin viranomaisten keskeistä roolia lapsikaappauksen hoitamisessa. Tapauksessa oli hakijana kahden lapsen äiti, joka oli saanut lasten huollon itselleen. Äiti asui Ranskassa ja lasten isä puolestaan Kreikassa lasten kanssa. Vuonna 2015 lasten isä oli viettänyt loman toisen lapsen kanssa Kreikassa ja kieltäytynyt palauttamasta tätä Ranskaan. Lasten äiti teki palauttamishakemuksen Haagin sopimukseen nojaten. Kreikkalainen tuomioistuin määräsi lapsen palautettavaksi Ranskaa, mutta Kreikan viranomaiset eivät panneet päätöstä täytäntöön. Lapsi siis jäi isänsä ja veljensä kanssa Kreikkaan. Siitä huolimatta, että lapsen veli asui Kreikassa, teki ranskalainen tuomioistuin päätöksen, että lapsen tulisi asua äitinsä luona. Myös tämä ratkaisu sai lainvoiman. Vielä tästäkään huolimatta lasta ei palautettu Ranskaan. Tästä seurasi useita oikeudenkäyntejä. Kreikan viranomaiset kuulivat lasta sekä hänen veljeään useaan otteeseen ja lapsi totesi useaan kertaan viranomaisille, että hän haluaa jäädä Kreikkaan veljensä kanssa. Lasten äiti valitti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen siitä, että Kreikassa viranomaiset eivät olleet noudattaneet hänen edukseen tehtyjä huoltajuutta ja asumista koskevia päätöksiä ja kieltäytyneet edesauttamasta lapsen palauttamista Ranskaan. EIT äänesti, että valittajan oikeutta perhe-elämään ei ollut loukattu tapauksessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan.

[155] EIT Rinau v. Lithuania, no. 10926/09, 14.1.2020.

Viranomainen, joka kohtaa lapsikaappauksen kohteena olleen lapsen, on tärkeä suhtautua tilanteeseen vakavasti, sillä kaappauksella on lähtökohtaisesti aina vaikutuksia lapseen. Lapselle ei välttämättä pysty kehittymään vakaata sidettä vanhempaan tai vanhempiin ja tämä puolestaan voi häiritä lapsen kehitystä, etenkin mikäli kyseessä on kovin pieni lapsi. YK:n lapsen oikeuksien komitea onkin suositellut Suomelle, että lapsen etu tulee ottaa huomioon kaikissa lapsia koskevissa asioissa. [156]

4.2. Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa

Lapsen luvaton vieminen pois asuinvaltiostaan tai palauttamatta jättäminen sinne on rikoslain 25 luvun 5a §:n mukainen lapsikaappaus, josta voi seurata enimmillään kaksi vuotta vankeutta. Lievempi rangaistava tekomuoto tästä on lapsen omavaltainen huostaanotto. [157] Lapsikaappaus kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2006.

Kysymykseen voi tulla myös rikoslain 25 luvun 5 §, jonka mukaan, *jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 5 a §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena, lapsen omavaltaisesta huostaanotosta.*

Hallituksen esityksen mukaan lapsikaappauksia pyritään estämään muun muassa rikoslainsäädännöllä. Tällöin teon enimmäisrangaistustaso nostettiin kuudesta kuukaudesta vankeutta nykyiseen kahteen vuoteen. Hallituksen esityksen mukaan aikaisempi kuuden kuukauden enimmäisvankeusrangaistus ei tarpeeksi heijastanut teon moitittavuutta eikä antanut viranomaisille toimivaltaa puuttua asiaan.[158]

---

[156] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 24.
[157] RL 25 luku 9 § 2 mom.: Syyteoikeutta rajoittava säännös. Syyttäjän syyteoikeudesta lapsen omavaltaisessa huostaanottotapauksessa. Kyseinen rikos on sinänsä virallisen syytteen alainen teko, mutta syyttäjällä ei ole syyteoikeutta, mikäli syytteen nostaminen olisi vastoin lapsen etua. Ennen syytteen nostamista tulee kuulla kunnan sosiaalilautakuntaa.
[158] HE 169/2005 vp, s. 19.

Rikoslain ennaltaehkäisevää vaikutusta vähentää kuitenkin se, että mahdollinen rikoksentekijä poistuu Suomen rajojen ulkopuolelle ja on Suomen oikeusjärjestelmän ulottumattomissa sellaisilla alueilla, josta häntä ei luovuteta Suomeen. Voinee todeta, että rikoslain ennaltaehkäisevä vaikutus lienee tehokkain niitä kaappaajia kohtaan, jotka kaappaavat lapsen Suomeen. Teon rikosvastuusta puhuttaessa tulee ottaa huomioon, että mahdollinen rangaistusuhka voi vaikuttaa kaappaajavanhemman haluun palauttaa lapsi takaisin negatiivisella tavalla. Onkin merkittävää korostaa sellaista rikoslainsäädäntöä, joka antaa mahdollisuuden luopua rikosvastuusta, mikäli kaappaaja palauttaa lapsen. Rikosasian käsittelyssä tulee huomioida myös lapsen etu, eli se, miten mahdollinen rikosprosessi vaikuttaisi lapseen. [159]

Mikäli lapsikaappaustilanteeseen liittyy tekona muitakin rikosoikeudellisesti rangaistavia tekoja, esimerkiksi vapaudenriistoa, omavaltainen huostaanotto tai jopa ihmiskauppaa, tulee tekijää rangaista myös tästä muusta rikoksesta. Esimerkiksi vapaudenriiston tunnusmerkistö on rikoslain 25 luvun 1 §:n mukaan seuraava: *joka sulkemalla sisään, sitomalla, kuljettamalla johonkin tai muulla tavoin oikeudettomasti riistää toiselta liikkumisvapauden tai eristää toisen tämän ympäristöstä, on tuomittava vapaudenriistosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.* Törkeä tekomuoto vapaudenriistosta on lueteltu saman rikoslain luvun 2 §:ssä.

> Korkeimman oikeuden tapauksessa lapsen äiti oli vienyt hänen ja lapsen isän kanssa yhteishuollossa olleen 2-vuotiaan lapsensa ilman lapsen isän suostumusta Belgiaan. Belgiassa lapsi oli elänyt äitinsä kanssa tavanomaisissa olosuhteissa ja pitänyt puhelimitse yhteyttä isään, joka oli Suomessa. Noin puoli vuotta tästä, oli lapsen isä hakenut lapsen Suomeen palauttamista koskevan päätöksen nojalla. Lapsen äiti toimitettiin asian johdosta annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla myös Suomeen ja käräjäoikeus tuomitsi lapsen äidin lapsikaappauksesta ja törkeästä vapaudenriistosta. Hovioikeus puolestaan luki äidin syyksi lapsikaappauksen ja vapaudenriiston. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, ettei rikoslain mukaista vapaudenriiston tunnusmerkistöä ollut täyttynyt, koska lasta ei ollut eristetty ympäristöstä. Korkein oikeus tuomitsi täten lapsen äidin lapsikaappauksesta, mutta hylkäsi syytteen vapaudenriiston osalta. [160]

---

[159] HE 169/2005 vp, s. 19.
[160] KKO 2013:86.

Omavaltainen huostaanotto on rikoslain 25 luvun 5 §:n mukaisesti toissijainen lapsikaappaukseen nähden, nimittäin sen mukaan *jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 5 §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena, lapsen omavaltaisesta huostaanotosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.* Siten siis omavaltainen huostaanotto on toissijainen lapsikaappaukseen nähden. Omavaltaisen huostaanoton rangaistusasteikko on puolestaan huomattavasti alempi, kuin yllä mainitun vapaudenriiston. Vapaudenriiston ja lapsikaappauksen rangaistusasteikko ovat puolestaan samantasoisia, joten siitä ei voi sinällään päätellä, kumpi nimikkeistä syrjäyttää kumman. Toisaalta vapaudenriisto voi tekona sisältyä lapsikaappaukseen.

Kaapatun lapsen vanhemmalla voi olla myös oikeus vahingonkorvauslain (412/1974, VahL) 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun kärsimyskorvaukseen ja tällöin tulee myös tarkasteluun kaappaajavanhemman taloudellinen vastuu aiheuttamistaan kärsimyksistä. Vaikka onkin selvää, että lapsikaappaus aiheuttaa ennen kaikkea mahdollisia traumoja lapselle, aiheuttaa se kärsimystä myös toiselle vanhemmalle. [161] Vielä kun tekijänä on läheinen ihminen, johon pitäisi pystyä luottamaan ja turvautumaan, aiheuttaa se pahimpia vaurioita[162].

> Tapauksessa korkein oikeus arvioi tilannetta, jossa toinen yhteishuollossa olleen lapsen vanhempi oli tuomittu rangaistukseen lapsikaappauksista. Korkein oikeus katsoi, että lapsikaappauksissa oli kyse yksityiselämän loukkauksista, joiden aiheuttamasta kärsimyksestä kaapatun lapsen toisella vanhemmalla oli oikeus korvaukseen. Korkein oikeus viittasi tapauksessa perustuslain 10 §:ään, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Tähän yksityiselämän suojan piiriin on lukeutunut lain esitöissä myös perhe-elämä ja täten vanhemman oikeus osallistua lapsen huoltoon sekä pitää yhteyttä lapseensa. Lapsikaappaus varsinainen rikos eli kaappaus kohdistuu välittömästi lapseen eikä tämän vanhempaan. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että ei ollut syytä epäillä sitä, että

[161] Mikkola, 2012, s. 127.
[162] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 22.

> kaappaajavanhempi oli aiheuttanut toiselle vanhemmista esimerkiksi lapsen hyvinvointia koskevan pelon, tapaamisen estymisen aiheuttaman mielipahan ja tuleviin tapaamismahdollisuuksiin liittyneen epävarmuuden vuoksi sellaista kärsimystä, jota VahL 5:6. 1:n 1 kohdassa tarkoitettiin.[163]

Rikosprosessin keskiössä on aina totuuden selvittäminen ja sitä myöten asian ratkaiseminen totuudenmukaisesti. Kuitenkaan oikeudenkäynnissä ei ole tarkoituksenmukaistakaan pyrkiä täydellisen totuuden selvittämiseen, ja oikeudenkäynnin yhteydessä puhutaankin prosessuaalisesta totuudesta, joka on jonkintasoinen likiarvo todellisesta totuudesta. [164] Tuomitsemiskynnys rikosasioissa on Suomessa korkea ja oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti syyttäjällä on näyttötaakka syytteen toteennäyttämisessä.

> Korkeimman oikeuden tapauksessa lasten äiti, jonka luona lapset asuivat mutta jotka olivat yhteishuoltajuudessa, oli vienyt lapset kesälomamatkalle Sveitsiin noin kahdeksi viikoksi. Isällä oli ollut tällöin oikeus tavata ja ottaa lapset luokseen. Syyttäjä katsoi, että äiti oli ottanut lapset omavaltaisesti huostaan ja vienyt lapset maasta ilman lasten isän antamaa lupaa. Äiti kiisti syytteen vedoten siihen, että isä oli itse ilmoittanut, ettei tapaisi lapsia kesäkuussa, eikä äiti ylipäänsä ollut tavoitellut menettelyllä lasten asuinvaltion muuttamista. Asiassa oli taustalla hovioikeuden antama päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, eikä päätöksessä ollut annettu määräystä sen suhteen, että lasten ulkomaanmatkat edellyttäisivät toisenkin vanhemman suostumuksen. Tapauksen punninnassa keskeisenä ovat rikoslain 25 luvun 5 § sekä saman luvun 5 a §. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden lopputulosta siitä, että äiti ei ollut syyllistynyt lapsikaappaukseen. [165]

Koska lapsikaappaus on perheen sisäinen, voi siihen liittyä myös lähisuhdeväkivaltatilanne. Toinen vanhemmista voi paeta mahdollista lähisuhdeväkivaltaa lapsen kanssa ja tulee muistaa, että lähisuhdeväkivaltaa tapahtuu maailman joka maassa, niin länsimaissa kuin kehitysmaissakin. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, joka tapahtuu uhrin entisen tai nykyisen puolison, kumppanin, sisaruksen, vanhemman tai lapsen toimesta. Se siis kattaa niin parisuhdeväkivallan, kuin

---

[163] KKO 2011:11.
[164] Helsingin hovioikeus, 2013, s. 15.
[165] KKO 2015:56.

muutkin perheenjäsenten keskeisen väkivallan. [166] Voisi jopa pohtia, voisiko lapsikaappaus olla jonkinlainen lähisuhdeväkivallan muoto, sillä usein kaappauksen motiivina voi olla juuri kosto entiselle puolisolle. Ja voisipa hyvin ollakin, sillä yksi lähisuhdeväkivallan muodoista on lasten käyttäminen väkivallan välineenä [167]. Myös yleensä toinen puolisoista, kenen lapsi siis on kaapattu, kokee teon seurauksena vähintäänkin henkisiä traumoja ja tämän vuoksi voisi vetää johtopäätöksen, että kaappaus on toista puolisoa kohtaan henkistä väkivaltaa. Mahdollisesti rikosoikeudelliseen vastuuseen joutuminen voisi pysäyttää tekijän, mutta se ei ole kiveen hakattu, eikä tekijä välttämättä ymmärrä edes siinä vaiheessa tekoaan ja sen seurauksia.

Rikosprosessi voi olla kovin raskas kokemus ja sen vuoksi rikosuhripäivystyksen tukihenkilö on käytössä maksutta jokaiselle, joka on joutunut rikoksen uhriksi ja kokee tarvitsevansa tukea rikosprosessin eri vaiheissa[168]. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997, ROL) määrittelee perusteet asianosaiselle määrättävästä oikeudellisesta avustajasta. Sen 2 luvun 1 §:ssä on määritelty perusteet sille, milloin epäillylle on hänen pyynnöstään määrättävä puolustaja. Ensinnäkin se on määrättävä, mikäli häntä epäillään tai vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta tai mikäli epäilty on pidätettynä tai vangittuna. Viran puolesta epäillylle on määrättävä puolustaja, mikäli epäilty ei kykene puolustamaan itseään tai hän on alle 18-vuotias, mikäli ei ole ilmeistä, ettei henkilö tarvitse puolustajaa. Edelleen puolustaja on viran puolesta määrättävä, mikäli epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai muutoin kykene puolustamaan asianmukaisesti tai määräämiselle on muu syy.

ROL:in 1 a §:n mukaan asianomistajalle voidaan määrätä tuomioistuimen toimesta oikeudenkäyntiavustaja rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa

---

[166] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 12,
[167] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 13.
[168] Kaitue, Noponen & Slåen, 2007, s. 55.

asiassa, mikäli sitä ei pidetä erityisestä syystä tarpeettomana. Edelleen oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä rikoslain 21 luvun 1–6 ja 6 a §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, mikäli sitä on pidettävä perusteltuna asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen. Oikeudenkäyntiavustaja on myös määrättävä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä on rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen pidettävä perusteltuna. Lapsikaappaus on rikoslain 25 luvun mukaisesti vapauteen kohdistuva rikos, joten oikeudenkäyntiavustaja voidaan asianomistajalle määrätä.

4.3. Ordre Public -periaate

Vaikkakin kulttuurinen hyväksyttävyys kuuluu kansainvälisen yksityisoikeuden peruslähtökohtiin, on nähty tarpeelliseksi säätää rajoja vieraan valtion lain soveltamiselle sellaisissa tapauksissa, joissa se johtaisi kestämättömiin lopputuloksiin. Siitä syystä kansainvälisen yksityisoikeuden yleismaailmallisesti hyväksyttyihin yleisiin oppeihin lukeutuu ehdottomuusperiaate eli ordre public -periaate. Kyseisen periaatteen mukaan vieraan valtion säännös on jätettävä soveltamatta, mikäli se johtaa tai johtaisi oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisiin lopputuloksiin. Suomessa tämän ehdottomuusperiaatteen on katsottu vakiintuneesti olevan voimassa siitä huolimatta, onko asiasta laissa nimenomaisesti säädetty. Viime aikoina kuitenkin lainsäädännön uudistusten yhteydessä on ollut tapana sisällyttää kyseisen periaatteen sisältävä säännös myös lakeihin. Ehdottomuusperiaatetta voidaan soveltaa myös kieltäytymiseen ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. [169]

Ordre Public -periaate suojaa muun muassa lapsen etua, puolisoiden tasa-arvoa sekä audiatur et altera pars -periaatetta, eli toisen osapuolen kuulemisen periaatetta. On kuitenkin huomioitava, että kaikki nämä edellä mainitut ovat kulttuuri- ja oikeusjärjestelmäsidonnaisia. Ordre Public -periaatteeseen voi vedota, mikäli sen

[169] Helin, 2020, s. 86.

soveltamiskynnys on ylittynyt, vaikkei siitä olisi kyseisen valtion lainsäädännössä varsinaisesti edes säädetty. [170]

Bryssel IIa -asetuksen 24 artiklassa todetaan, että toisessa jäsenvaltiossa annettua ratkaisua ei voida jättää tunnustamatta sillä perusteella, että asiassa olisi käytetty toimivaltaa perusteella, jota kohdevaltio pitää oikeusjärjestyksensä perusteiden vastaisena. Suomessa ordre public -periaatetta on korkein oikeus soveltanut varsin suppeasti ja tilanteet, joissa vieraan valtion ratkaisun täytäntöönpanosta tai tunnustamisesta voisi mahdollisesti seurata kohtuuton lopputulos, on pyritty ratkaisemaan muuta reittiä. [171] Kaiken kaikkiaan voi todeta, että ehdottomuusperiaatteen soveltaminen Suomessa on melko harvinaista, ja tulee todennäköisesti olemaan yhä harvinaisempaa, sillä yhä useammassa tapauksessa päädytään tuomioistuimen oman lain soveltamiseen, kun lainvalinnan ja viranomaisen valinnan tärkeimmäksi tekijäksi ovat muodostuneet asuin- ja kotipaikka. [172]

> Korkeimman oikeuden ratkaisussa oli kyse tilanteesta, jossa haettiin Neuvostoliitossa annetun elatusapuratkaisun täytäntöönpanoa Suomessa. Hovioikeus oli torjunut täytäntöönpanon, mutta korkein oikeus asetti ehdottomuusperiaatteen soveltamiskynnyksen korkeammalle ja katsoi, että vaikka alkuperäinen elatusapuratkaisu oli kohtuuton, voitiin se panna täytäntöön osittain ja näin vältettiin kohtuuton ratkaisu jokaisen osapuolen osalta. [173]

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

---

[170] Mikkola, 2012, s. 18.
[171] Mikkola, 2012, s. 18–19.
[172] Mikkola, 2012, s. 19–20.
[173] KKO 1991:135.

Kun aloitin kirjoittamaan tätä tutkielmaa, olin käsityksessä, ettei lapsikaappauksista löytyisi tietoa kovinkaan paljon. Tässä olin väärässä. Lapsikaappauksista löytyi suhteellisen laajalti tietoa ja tutkittavaa oli paljon. Kuten tutkielmassani on todettu, on kansainvälinen siviilioikeus verrattaen hankalaa ja tämän totesin itsekin, kun uppouduin tutkielmaa kirjottaessa lapsikaappauksia sääntelevii kansainvälisiin sopimuksiin.

Kirjoitin tutkielmaani vuosina 2021 ja 2022. Kansainvälisellä saralla ehti tapahtua tänä aikana kovin paljon: koronapandemia oli edelleen voimissaan, lisäksi Euroopassa syttyi sota ensimmäistä kertaa vuosiin. Kun tutkin lapsikaappauksia, jo ennen sodan syttymistä, oli tutkimusaineistoissa havaittavissa se, että Venäjän ja Suomen välisiä tilanteita oli tutkittu melko paljon ja Venäjä oli myös verrattaen usein kaappauksen jompikumpi osapuolista. Herääkin kysymys, millä tavalla sota tulee vaikuttamaan mahdollisiin lapsikaappaustilanteisiin Venäjälle. Se ei ole epäselvää, vaikuttaako se ylipäätään vaiko ei, mutta se on kysymysmerkki, kuinka merkittävästi käsillä oleva sotatilanne tulee vaikuttamaan. Tällä hetkellä kun tätä kirjoitan, on Suomen ja Venäjän välinen raja osittain suljettu. [174] Tässä voisikin olla mahdollinen lisätutkimuksen paikka.

Kansainväliset lapsikaappaukset ovat nimensäkin mukaisesti eri valtiorajojen yli tapahtuvia lapsikaappauksia. Maailma kansainvälistyy jatkuvasti ja tätä myöten luonnollisesti myös perhesuhteista tulee yhä enemmän kansainvälisiä. Ihmiset tulevat eri kulttuuritaustoista ja yhteiskunnista ja voivat joutua niiden vuoksi törmäyskurssille myös perhesuhteissa. Myös mahdollisen lapsenhuoltoriidan käsitteleminen voi olla hyvinkin erilaista eri valtioissa ja voi olla kovin erilaisia käsityksiä lapsen huollosta, kasvatuksesta ja niin edelleen. Mikäli puolisoiden ero on ollut riitainen, voidaan lasta käyttää riidan pelinappulana ja tällöin riski lapsikaappauksesta merkittävästi kasvaa.

---

[174] Suomen lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen muistuttaa, että vaikka olisi suuri halu auttaa ukrainalaisia lapsia, on tärkeää jättää auttamistehtävä viranomaisille ja järjestöille. Omatoimiseen auttamistoimintaan voi nimittäin liittyä lapsikaappausriski. (Lapsiasiavaltuutettu).

Kansainvälisiä lapsikaappauksia säätelee useampi eri kansainvälinen sopimus ja niihin kuuluu eri valtioita. Haagin lapsikaappaussopimus on näistä keskeisin. Haagin lapsikaappaussopimuksen keskeinen tavoite on saada lapsi palautettua mahdollisimman nopeasti kotimaahansa, jossa mahdollinen huoltajuuskiista saadaan käsiteltyä. Keskeisiksi käsitteiksi ilmeni lapsen asuinpaikka, huoltajuus ja lapsen etu. Yllättävää oli, miten haastavaksi käsitteeksi etenkin asuinpaikka ilmeni. Asuinpaikka on erittäin keskeinen ratkaistaessa lapsikaappaustilannetta ja esimerkiksi perheen ollessa kansainvälinen, voi asuinpaikan määritteleminen osoittautua erittäin monimutkaiseksi.

Kansainvälisten sopimusten soveltamisessa on myös haaste se, miten käytäntö saataisiin yhdenmukaiseksi eri valtioiden kesken. Se on kuitenkin haaste lähestulkoon kaikissa kansainvälisissä sopimuksissa. Esimerkiksi eri sopimusvaltioiden kulttuuriset ja uskonnolliset arvot saattavat vaikuttaa sopimusten käytännön soveltamiseen. Tämän vuoksi on tunnistettava ordre public -periaate eli ehdottomuusperiaate, jonka nojalla vieraan valtion säännös on jätettävä soveltamatta, mikäli se johtaa tai johtaisi oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisiin lopputuloksiin. Suomessa se on katsottu olevan voimassa, vaikkei varsinaista asiaan soveltuvaa lainkohtaa olisikaan.

Johdannossa esitin tutkimuskysymyksenä sen, että millä tavoin kansainväliset sopimukset tulevat sovellettaviksi lapsikaappaustilanteissa ja miten toimitaan tilanteessa, jossa sovellettavaa kansainvälistä sopimusta ei ole. Todettakoon, että viranomaisten toiminta vaikeutuu huomattavasti, kun viranomaisilla ei ole asiassa sovellettavaa kansainvälistä sopimusta. Lisäksi oli tilanne se, että kansainvälinen sovellettava sopimus löytyy tai on löytymättä, on kiireellinen ja viivytyksetön käsittely erittäin keskeistä lapsikaappaustilanteessa. Mieleeni heräsi ajatus siitä, onko joissakin tapauksissa kansainväliset sopimukset toimimattomia ja eivät anna viranomaisille tarvittavia keinoja aina toimia. Tehokkuus olisi keskeistä, mutta tutkittaessa aihetta, tuntui, että välillä byrokratia ja hallintohimmelit hidastaisivat asian käsittelyä.

Haagin lapsikaappaussopimuksen toimivuus on kuitenkin mielestäni onnistunutta. Sopimuksen prosessi on melko yksinkertainen ja tehokas. Lisäksi sopimuksen toimivuus on osaksi tehokkaan keskusviranomaisten muodostaman verkoston ansiota. Myös sen leviäminen laajalle on tehostanut sopimuksen toimivuutta. Lisäksi sopimusten soveltajalle on yksinkertaista, kun on yksi sopimus, jota soveltaa ja joka on selkeästi ensisijainen muihin sopimuksiin nähden. Kuitenkin on huomioitava, että Haagin lapsikaappaussopimus on jo vuodelta 1980 ja maailma on yleisesti tämän jälkeen jo melkoisesti muuttunut, esimerkiksi kun miettii tietotekniikan kehitystä. Sen vuoksi sopimuksen päivittäminen voisi olla tarpeen ja sopimus voisi juurikin hyödyntää laajemmin tietotekniikkaa eri valtioiden välillä käytävissä vuoropuheluissa. Kansainväliset perhesuhteet ovat myös jatkuvasti lisääntyneet, kuten maiden väliset suhteet muutoinkin ja tämänkin vuoksi sopimuksen päivittäminen voisi olla tarpeen.

Muut sopimukset, esimerkiksi Bryssel IIa -asetus sekä Pohjoismaiden välillä solmitut sopimukset ovat Haagin sopimusta täydentäviä, mutta on tärkeää huomioida, etteivät kuitenkaan toisiaan pois sulkevia. Voidaankin johtopäätöksenä todeta, että lapsikaappausten kansainväliset sopimukset ovat johdonmukaisesti rakennettuja ja selkeässä linjassa toisiinsa suhteen. Kuitenkin itse yllätyin siitä, että pohjoismaiden väliset sopimukset olivat jääneet niin vähälle huomiolle ja jäinkin pohtimaan, voisiko pohjoismaiden välille kenties kehitellä jonkin yksinkertaisemman ja nopeamman menettelyn kaappausten varalle. Toki EU:n sisämarkkinoiden takaama vapaa liikkuvuus sekä Schengen maiden välinen yhteistyö tekevät tästä jo melko sujuvaa, mutta toisaalta ne myös helpottavat kaappauksen tekevää vanhempaa etenemään lapsen kanssa eri valtiorajojen ylitse. Tässä kohtaa korostuu rajoilla työskentelevien viranomaisten rooli, esimerkiksi Suomessa rajavartijoiden rooli ja Schengen-järjestelmien tehokas käyttö. Toki edelleenkään tehokasta hälytyksiin keskittyvää rajajärjestelmää ei Schengen-maiden välillä ole ja se varmasti olisi tarpeellinen.

Kansainväliset lapsikaappaukset ovat nimensäkin mukaisesti kansainvälisiä. Lainsäädännölliset asiat, joihin kytkeytyy edes jollakin tapaa kansainvälisyys, voivat usein

olla melkoisia lainsäädäntöviidakoita. Kansalliset ja kansainväliset säädökset menevät päällekkäin ja ristiin ja epäselvää voi olla, mitä sopimusta ja normia pitäisi missäkin tilanteessa soveltaa. Kuten edellä on todettu, selkeyttää lapsikaappausten ratkaisemista se, että Haagin sopimus on alalla ensisijainen, muut sopimukset ovat sitä täydentäviä. Suomessa Haagin sopimus on sisällytetty lapsen huoltolakiin. Lapsikaappausasian ratkaiseminen ei sinällään ratkaise itse huoltoriitaa, vaan siinä ratkaistaan asia pelkästään kaappauksen osalta. Toki on huomioitava, että aina lapsen huoltoon liittyvä riita ei välttämättä ole enää kesken, vaan kaappaus voi tapahtua myös esimerkiksi huoltopäätöksestä seuraavan tyytymättömyyden tuloksena.

Kun tutkin suomalaisten kansainvälisten viranomaisten toimintaa lapsikaappaustilanteessa, osoittautui viranomaisten tietotaidossa osittain puutteita kaappaustilanteessa. Tämä on mielestäni huolestuttava huomio ja korjattavissa melko pienin panostuksin, esimerkiksi tarjoamalla viranomaisille asianmukaisia koulutuksia tai käsikirjoja. Tässä olisikin mielestäni vielä jatkotutkimuksen paikka ja jätti itselleni avoimia kysymyksiä. Millä tavoin viranomaistoimintaa voisi tehostaa, voisiko tähänkin kenties löytyä apukeinoja kansainvälisistä sopimuksista? Viranomaistoiminnasta olisi kuitenkin varmasti joka tapauksessa hyvä sopia kansainvälisesti samankaltaiset pelisäännöt, jotta toiminta olisi eri valtioiden välillä yhdenmukaista.

Lapsikaappaustilanteeseen liittyy usein myös mahdollisesti pitkittynyt huoltoriita. Vanhempien välillä käytävä konflikti voi olla lapselle raskas kokemus jo sinänsä, mutta mikäli tilanne kärjistyy kaappaukseen, voi lapselle jäädä elinikäiset traumat. Jo pelkästään tästä syystä kaappausten ennaltaehkäiseminen on erittäin tärkeää, eikä sen merkitystä voi liiaksi korostaa. Viranomaisten keinot ennaltaehkäisyyn tulisi olla riittävällä tasolla myös kansainvälisesti. Maiden väliset rajat eivät saisi olla esteenä tehokkaalle yhteistyölle kaappaustilanteessa. Näen mahdollisen jatkotutkimustarpeen tässäkin näkökulmassa: millä eri tavoin lapsikaappaus voi vaikuttaa lapseen ja kuinka kauaskantoisia seurauksia kaappauksella voi olla?

Lapsikaappauksen tekevällä vanhemmalla voi olla useita motiiveja teolleen. Motiivi voi olla se, että vanhempi koettaa saada lapsen kasvamaan omaan kulttuuriin tai se, että vanhempi koittaa pelata aikaa itselleen huoltoriidan käsittelyssä. Kuitenkin voi olla niinkin, että sekä vanhempi että lapsi pakenevat mahdollista perheväkivaltaa. Toisaalta lapsi voidaan myös viedä toiseen valtioon mahdollista väkivaltatekoa varten, jotka liittyvät kulttuuriin tai uskontoon. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii ympärileikkaus, joka on rikosoikeudellisesti säännelty teko monissa maissa. Kun kaappaustilannetta punnitaan ja arvioidaan, on siis tärkeää myös perehtyä teon taustalla oleviin motiiveihin.

Edelleen viranomaisten nopeaa toimintaa kaappaustilanteessa tulisi korostaa, sillä muutoin kaappaajavanhempi voi saada kaappaustilanteesta kenties haluamansa hyödyn, eli lapsi ennättäisi tottua uuteen elinympäristöönsä ja tällöin voisi olla lapsen etu se, että hän jäisi kaappausvaltioon. Vaikka kansainvälisiä sopimuksia on useampi, on niiden kaikkien tavoite yhteneväinen, nimittäin saada lapsi palautettua mahdollisimman nopeasti kotivaltioonsa. Asiaa käsittelevän viranomaisen on asiaa käsiteltäessä otettava huomioon myös lapsen oma mielipide, mikäli on katsottava lapsen olevan kykenevä muodostamaan asiasta oman mielipiteensä. Tälle ei ole asetettu minkäänlaista yhteneväistä ikärajaa, vaan ikärajan asettaminen on jätetty kansallisten viranomaisten käytännön varaan. Myös tässä näen jatkotutkimuksen tarpeellisuuden, eli minkä ikäisen lapsen voidaan katsoa osaavan muodostaa itsenäisen mielipiteen ja onko kaappausasiat tästä poikkeus muihin mahdollisiin asiaryhmiin verrattuna, jossa lapsen mielipide tulisi ottaa huomioon?

Myös oma kiinnostava näkökulma asiaan olisi se, millä tavoin viranomaisella on toisaalta velvollisuus ja toisaalta oikeus viedä eteenpäin esimerkiksi epäiltyä riskiä lapsikaappauksesta. Esimerkiksi jos sosiaaliviranomainen tai lääkäri saa kuulla asiakkaalta, että hän suunnittelee lapsikaappauksen tekemistä. Tästä aiheesta saisi varmasti myös mielenkiintoisen tutkimuksen aikaiseksi. Viranomaisilla on nyt kuitenkin useita eri mahdollisuuksia pyrkiä ennaltaehkäisemään lapsikaappausta, esimerkiksi

lähestymiskiellon määrääminen, lapsen ja huoltajan hakeutuminen turvakotiin tai lapsen passin ottaminen säilöön vanhemman tapaamisen ajaksi.

On muistettava, että esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus vanhempiinsa ja oikeus tuntea heidät. Lapsikaappausta käsiteltäessä on siis ristiriidassa toisaalta lapsen etu, toisaalta Haagin lapsikaappaussopimuksen tehokas soveltaminen. Lapsen edun tarkastelu on edelleen vielä moniulotteinen, sillä toisaalta vaakakupissa painaa se, että lapsi on luvattomasti maasta viety ja hänet on viety pois tutusta elinympäristöstään, jossa toinen lapsen huoltajista asuu. Toisaalta vaikea on punninta siitä, missä vaiheessa lapsi on sopeutunut kaappausvaltioon siinä määrin, että se voidaan katsoa olevan lapselle tutunomainen elinympäristö. Näitä punnittaessa, on myös harkinnassa se, voidaanko lasta itseään kuulla asian tiimoilta ja miltä osin lapsen mielipiteelle voidaan antaa painoarvoa.

Lapsikaappaus on Suomessa rikosoikeudellisen vastuun alainen teko. Se on vapauteen kohdistuva rikos, jonka rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. On toki varsin toivottavaa, että tekijä ottaisi opikseen mahdollisesta tuomioistuimen antamasta tuomiosta, mutta välttämättä niin se ei mene, vaan tuomion saanut saattaa jatkaa mahdollista kostonkierrettään eri tavoin. Lisäksi vanhempien välillä käytävä lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta käytävä riita voi olla edelleen käynnissä ja voi olla hyvin pitkäänkin, etenkin jos asia vielä etenee muutoksenhakutuomioistuimiin. Lisäksi mikäli kaappauksen tehnyt vanhempi saa kuulla, että toinen puolisoista on tehnyt asiasta rikosilmoituksen, voi se vähentää kaappauksen tehneen vanhemman halukkuutta palauttaa lapsi vapaaehtoisesti. Sen takia voidaankin todeta, että voi olla tarkoituksenmukaista tehdä rikosilmoitus siinä vaiheessa, kun lapsi saadaan palautettua.

Lopuksi totean, että tutkimus oli tarpeen ja systematisoi lapsikaappauksia koskevaa kansainvälistä sääntelyä. Kun tällä hetkellä Euroopassa on edelleen käynnissä sotatilanne Ukrainassa ja viranomaisten toiminta Venäjälle on vaikeutunut, voi myös lapsikaappausten käsittely monimutkaistua. Tulevaisuudessa lapsikaappausasiat tuskin

tulevat vähenemään, sillä perhesuhteiden kansainvälistyminen tuskin tulee ainakaan laskemaan. Mielenkiintoista on jäädä seuraamaan uuden Bryssel IIa -asetuksen soveltamista käytännössä. Lisäksi on mielenkiintoista seurata, tullaanko Haagin lapsikaappaussopimusta päivittämään ja mikäli näin, miltä osin se tapahtuu.

Lähteet

Aaltonen, A-K. (2009). *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa.* Helsinki: Edita Prima Oy. (Rajattu pääsy). Noudettu 29.11.2022 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/kirjat/8198.pdf

Aarni, A., Isaksson P., Khan A-M. & Räisänen T. (2008). *Lapsikaappausuhka elämän varjona. Äitien kokemuksia suomalais-islamilaisesta perheestä.* Kaapatut lapset ry.

Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet.* (Rajattu pääsy). Noudettu 24.10.2021 osoitteesta: https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FACBXXBTABDE#kohta:((20)Lapsioikeuden((20)perusteet/piste:t1N

HCCH.net. *Status table. 28: Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction.* Noudettu 30.1.2022 osoitteesta: https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24 .

Helin, M. (2020). *Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus.* Helsinki: Alma Talent.

Helin, M. (2004). *Eurooppalaiset lapsikaappaussäännökset*. Defensor Legis N:o 4/2004. Edilex (rajattu pääsy). Noudettu 9.10.2022 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/22850005.pdf

Helsingin hovioikeuden julkaisuja. (2013). *Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa*. Mikkola, T. & Konttinen, E. (toim.)

Hirvelä P. (2021). *Lapsen oikeudellista asemaa perheessä koskevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä.* Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen V. (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä.* Kauppakamari.

Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsinki. Noudettu 6.9.2021 osoitteesta: https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. *Haastattelut.* Tietoarkisto. Noudettu 24.10.2021 osoitteesta:

https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/

Eduskunta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – European Court Of Human Rights (ECHR). Noudettu 14.12.2022 osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kv-jarjestot/euroopanneuvosto/Sivut/Euroopan-ihmisoikeustuomioistuin.aspx

European parliament. (2018). *Better protection of children in international divorce disputes.* Noudettu 29.10.2022 osoitteesta: https://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20180112IPR91636/better-protection-of-children-in-international-divorce-disputes

Fredman, M. (2014). *MTV.fi: Näin moni lapsi kaapataan ulkomaille – USA erityisen vaikea maa.* Noudettu 29.10.2022 osoitteesta: https://asianajajaliitto.fi/2014/08/mtv-fi-nain-moni-lapsi-kaapataan-ulkomaille-usa-erityisen-vaikea-maa/

Lapsiasiavaltuutettu. *Yksityishenkilöiden ei tule kuljettaa Ukrainasta ilman huoltajaa pakenevia lapsia.* Noudettu 5.11.2022 osoitteesta: https://lapsiasia.fi/-/kannanotto_ilman-huoltajaa-pakenevat-lapset

Kaapatut lapset ry. *Lapsikaappaustilastoja*. *Tilastotietoa vuosilta 2008-2019.* Noudettu 26.9.2021 osoitteesta: https://ensijaturvakotienliitto.fi/kaapatutlapset/wp-content/uploads/sites/17/2020/09/Lapsikaappaukset-Suomesta-ja-Suomeen.pdf?x98731

Kaapatut lapset ry. *Lapsikaappaustilastoja*. *Lapsikaappaukset 2020.* Noudettu 26.9.2021 osoitteesta: https://ensijaturvakotienliitto.fi/kaapatutlapset/wp-content/uploads/sites/17/2021/05/lapsikaappaukset-2020.pdf?x98731

Kaapatut lapset ry. *Lapsikaappaustilastoja*. *Lapsikaappaukset 2021.* Noudettu 1.12.2022 osoitteesta: https://ensijaturvakotienliitto.fi/kaapatutlapset/wp-content/uploads/sites/17/2022/09/2021-lapsikaappaustilast.pdf

Kaitue, S., Noponen, T. & Slåen, A. (2007). *Yleistä muttei yksityistä. Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen.* Edita Helsinki. Edilex (rajattu pääsy). Noudettu 14.12.2022 osoitteesta: https://www.edilex.fi/kirjat/5551.pdf

Karjalainen, K. (2018). *Tavoitteena globaali kansainvälinen yksityisoikeus: Haagin konferenssin kivinen taival.* Defensor Legis N:o 5/2018. Edilex. (Rajattu pääsy). Noudettu 18.8.2022 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/192090006.pdf

Karjalainen, K. (2019). *Kansainvälinen lapsikaappaus ja lapsen etu suomalaisessa oikeuskäytännössä.* Defensor Legis N:o 3/2019. Referee-artikkeli. Edilex. (Rajattu pääsy). Noudettu 24.10.2021: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/19848.pdf

Kolehmainen, A. (2015). *Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä.* Edilex. (Rajattu pääsy). Noudettu 6.9.2021 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/artikkelit/15461.pdf

Koulu, S. (2010). *Lapsikaappaukset KKO:n uusimmassa käytännössä*. Defensor Legis 5/2010.

Mikkola, M. & Khazova, O. (2012). (toim.) *Riita lapsen huollosta Suomessa ja Venäjällä.* Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Mikkola, T. (2012). *Kansainvälinen lapsioikeus*. SanomaPro.

Mikkola, T. (2013). *Valtioiden rajat ylittävät lapsioikeudelliset asiat: kansainvälisen yksityisoikeuden keskeisistä periaatteista ja oikeudenalan erityisongelmista.* Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L. (toim.), *Lapsioikeus murroksessa.* Lakimiesliiton kustannus.

Missing Children Europe. *Figures and trends 2021. From hotlines for missing children and cross-border family mediators.* Noudettu 11.11.2022 osoitteesta: https://missingchildreneurope.eu/download/figures-and-trends-2021/?wpdmdl=3778&refresh=6298746ff01711654158447

Määttä, T. & Paso, M. (2022). *Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan.* Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Oikeusministeriö. 2021. *Kansainvälinen lapsikaappaus. Tietopaketti.* Noudettu 1.12.2022 osoitteesta: https://oikeus.fi/material/collections/20210311134340/7Oj8Czncn/Lapsikaappaustietopaketti-fi.pdf

Oikeus.fi. *Lapsikaappaus ulkomailta Suomeen.* Noudettu 27.9.2021 osoitteesta: https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/kansainvalinenlapsikaappaus/lapsikaappausulkomailtasuomeen.html

Oikeus.fi. *Mikä on kansainvälinen lapsikaappaus?* Noudettu 23.10.2021 osoitteesta: https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/kansainvalinenlapsikaappaus/mikaonkansainvalinenlapsikaappaus.html

Pellonpää, M. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unioni. Lakimies 7–8/2005. Edilex (rajattu pääsy). Noudettu 14.12.2022 osoitteesta: https://www.edilex.fi/lakimies/27450011.pdf

Salmela, J. (2021). *Lapsen etu kansainvälisessä adoptiossa*. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä*. Kauppakamari.

THL.fi. *Kansainvälinen lapsikaappaus tietopaketti.* Noudettu 24.10.2021 osoitteesta: https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/kansainvalinen-lapsikaappaus-tietopaketti

Tiilikka, P. (2011). *Rangaistavaksi säädetty teko kärsimyskorvauksen perusteena.* Lakimies 5/2011 s. 933–956.

Ulkoministeriö. Lapsikaappaus. Noudettu 18.12.2022 osoitteesta: https://um.fi/lapsikaappaus

Unicef. *Lapsen oikeuksien sopimus.* Noudettu 14.9.2022 osoitteesta: https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/

United Nations, Convention on the Rights of the Child. General Comment No. 12 (2009). *The right of the child to be heard* (CRC/C/GC/12). Noudettu 10.12.2022 osoitteesta: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

Yle.fi. (2015). *Takakontissa piileskelleen Anton-pojan salakuljetus jälleen oikeudessa*. Noudettu 5.11.2022 osoitteesta: https://yle.fi/uutiset/3-8355532

Yle.fi. (2017*). ”Lapset luulivat lähtevänsä Lappiin lomalle” – Isä kaappasi Suomesta ulkomaille, kuten käy joka vuosi lukuisille lapsille.* Noudettu 5.11.2022 osoitteesta: https://yle.fi/uutiset/3-9694289

Virallislähteet

HE 60/1993 vp.

HE 96/1995 vp.

HE 169/2005 vp.

HE 88/2018 vp.

Ylimpien lainvalvojien ratkaisut

EOAK 4168/4/11

EOAK 4423/2021

Oikeuskäytäntö

Helsingin HO 15.9.2005 t. 2933

Helsingin HO 28.11.2012 t. 3247

Helsingin HO 11.3.2013 t. 774

Helsingin HO 17.3.2016 t. 465

KKO 1991:135

KKO 2004:129

KKO 2006:32

KKO 29.8.2006 t. 1903

KKO 2008:89 (ään.)

KKO 2008:98 (ään.)

KKO 2009:85

KKO 2011:11

KKO 2012:85

KKO 2013:86

KKO 2015:44

KKO 2015:56

KKO 2019:37 (ään.)

EIT Ignaccolo-Zenide v. Romania, no 31679/96, 25.1.2000.

EIT Sylvester v. Austria, nos. 36812/97+, 24.4.2003

EIT Maire v. Portugal, no. 48206/99, 26.6.2003

EIT Maumousseau and Washington v. France, no. 39388/05, 6.12.2007

EIT Neulinger ja Shuruk v. Switzerland, no. 41615/07, 6.7.2010

EIT Shaw v. Hungary, no. 6457/09, 26.7.2011

EIT X v. Latvia no. 27853/09, 26.11.2013.

EIT R.S. v. Puola no. 63777/09, 21.7.2015.

EIT Vladimir Ushakov v. Russia, no. 15122/17, 18.6.2018

EIT M.K. v. Greece, no. 51312/16, 1.2.2018

EIT Rinau v. Lithuania, no. 10926/09, 14.1.2020.

EUT C-376/14, EU:C:2014:2268:26.

.